

Att bemöta högerextremism i klassrummet – disciplin eller fostran?

Henrik Bjärkse

Ämneslärarprogrammet, Göteborgs Universitet

9499 ord

Uppsats/Examensarbete: 15 hp

Kurs: LGSH2A

Nivå: Avancerad nivå

Termin/år: VT/2019

Handledare: Lisbeth Aggestam

Examinator: ?

Kod: ?

Tack till min handledare Lisbeth Aggestam för all hjälp, tack till Kerstin Danared för motivation och ovärderlig input och tack till Adam Kjellgren för korrektur. Tack till min älskade Hanne Vestlund för allt, det hade inte gått utan dig.

Nyckelord: högerextremism, radikalisering, fostransuppdraget, värdegrund, strategier.

Abstract

This essay combines the two theoretical approaches of radicalisation-theory in the form of a narrowing staircase, and the conclusion that an order discourse in Swedish upper secondary school keeps the students in an inferior position that hinders the development of critical thinking. These are applied to teachers' experiences of right-wing extremism in the classroom. Early radicalisation is a result of feelings of inferiority, a perceived threat to the own culture and the projection of these emotions on an ambiguous enemy. A perception of inferiority in school and an inability to understand the value-system creates similar mechanisms that are active in the first steps of a radicalisation-process. Through qualitative interviews with four civic-teachers and one principal who have had experiences in handling right-wing extremism in their work-context, the purpose of this essay is to study how they experience this encounter and what strategies are predominant. It also aims to investigate school-action plans and how these are indicative to teachers in these situations. The results show that there is a lack of explicit action-plans and collegial support when it comes to combating right-wing extremism in the classroom and that teachers wish to have a fostering and solution-based approach but often apply a toning-down or disciplinary approach because of their perceived lack of support and resources.

Innehåll

1. Inledning	1
2. Syfte och frågeställning	2
3. Teoretiskt ramverk och tidigare forskning	3
3.1 Terminologi	4
3.2 Radikalisering	5
3.3 Det demokratiska fostransuppdraget	8
4. Metod	10
4.1 Urval	11
4.2 Anonymitet och etiska överväganden	12
4.3 Intervjuguide	13
4.4 Genomförande	13
4.5 Analyskriterier	14
5. Resultat och analys	15
5.1 Rektorn och ledarrollen	15
5.2 Lärarna	16
6. Diskussion och slutsats	20
7. Vidare forskning	21
8. Referenser	23
9. Appendix	
9.1 Appendix 1 – Rektorn	
9.2 Appendix 2 – Lärare 1 och Lärare 2	
9.3 Appendix 3 – Lärare 3	
9.4 Appendix 4 – Lärare 4	
9.5 Appendix 5 – Intervjuguide	

1. Inledning

Den första Maj 2019 såg jag Nordiska motståndsrörelsen demonstrera i Kungälv. Med flaggor, sköldar och matchande klädsel gick först de mest inbitna nazisterna, därefter följde anhängarna. Många av dem såg inte ut att vara äldre än arton tjugo år. Jag fick en klump i magen när jag såg dem. Det måste vara varje lärares värsta mardröm, att stå där jag stod och få syn på en av sina elever bland nazisterna.

Enligt siffror från stiftelsen Expo blev 2018 ett rekordår för vit-maktaktiviteter i Sverige (Expo, 2019). Med 3938 aktiviteter innebär det en ökning för tredje året i rad och att dessa organisationer – det är Nordiska Motståndsrörelsen som står för den klara majoriteten av alla aktiviteter – “agerar med självförtroende och framåtanda” enligt Expo (ibid). Detta betyder inte bara att de högerextrema grupperingarna kraftsamlar och organiserar sig, det betyder också att vanliga medborgare i sin vardag oftare möter högerextremister när dessa genomför sina aktioner. Radikal våldsam högerextremism blir vanligare. Enligt Säpos bedömning finns en risk att den ökande mängden högerextrem propaganda tillsammans med högerextrema terrorattentat i resten av världen kan inspirera individer till terrorhandlingar även i Sverige (NCT, 2019, 3).

Under mina fem år på lärarutbildningen och mina fyra VFU-perioder, vid tre olika skolor i Göteborgsområdet, har jag vid varje praktiktillfälle mött elever som uttryckt högerextrema sympatier eller åsikter. Vissa elever söker konfrontation med mig eller med andra elever, andra vill provocera och några vill övertyga ideologiskt. Gemensamt för dessa situationer är att de alltid upplevs hotfulla, obekväma och svårhanterliga för mig som lärare och de andra eleverna i klassrummet.

För vad är egentligen mitt uppdrag som lärare när elever visar högerextrema sympatier och åsikter? Ingen verkar riktigt veta. Att möta och motverka högerextremism riskerar att bli något som särskilt engagerade lärare får ta tag i bredvid sitt huvudsakliga uppdrag som lärare och något som sker som en reaktion, inte som ett långsiktigt förebyggande arbete.

I sin avhandling *Extremisten i klassrummet* (2018) beskriver Christer Mattsson hur det finns en konflikt inbyggd i hur skolan förväntas hantera extremister. Att å ena sidan förväntas skolan främja demokrati och yttrandefrihet genom att vara en arena där eleverna har möjlighet och rätt att yttra sina åsikter, även om de är extrema. Å andra sidan finns en förväntan på lärarna att övervaka och rapportera dessa åsikter till polisen då de kodas som risksignaler, även om inget brott begåtts.

Mattssons slutsats är att läraren riskerar att hamna i något av en rävsax, särskilt då blicken riktas mot en klassrumsmiljö där fler elever än de som uttrycker extrema åsikter har rätt till uppmärksamhet och en trygg skolgång. Mattsson visar att läraren lätt hamnar i en situation där det mest rationella handlandet är att "släcka bränder", istället för att hantera problemet, för att kunna bedriva sin undervisning (2018, 106-108). Detta väcker frågor kring vilka förväntningar som finns på den enskilda läraren att motverka radikaliseringsprocesser och hur relationen mellan lärare och elev kan eller inte kan fungera som ett sätt att stävja frammarschen av högerextremism i samhället.

Uppsatsen vilar på två nära förbundna teoretiska antaganden, vilka jag diskuterar i större detalj nedan. Det första är inspirerat av Fathali Moghaddams och hans arbete om radikaliseringsprocesser. Det andra gör gällande att den idag förhärskande diskursen kring kritiskt tänkande placerar eleven i ett underläge gentemot skola och lärare, där läroplan och värdegrund fungerar som ett disciplinerande maktmedel – vilket i sin tur leder till känslor av maktlöshet och utanförskap; samma mekanismer som är aktiva i de första stegen i en radikaliseringsprocess.

2. Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats är att undersöka vilket tillvägagångssätt skolan och lärarna har och kan ha, när det gäller att bekämpa det växande problemet med högerextremism i samhället. Gymnasieskolan är ibland både den första och den sista samhällsinstans som har möjlighet att fånga upp elever som är i riskzonen för att hamna i högerextrema nätverk och organisering. Detta gör att hur skolan förhåller sig till, och hanterar dessa elever, kan bli avgörande för både den enskilda individen och det samhälle inom vilket dessa elever snart ska verka. I spänningen som uppstår mellan skolans demokratiska fostransuppdrag och läroplanen som ett disciplinerande maktmedel existerar den högerextrema problematiken i skolan. Hur läraren förhåller sig till denna problematik är fokus för denna uppsats.

Genom kvalitativa intervjuer med lärare och rektorer vill jag ta reda på om det finns explicita handlingsplaner och metoder för att bemöta högerextremism och om dessa i så fall är vägledande för de lärare som möter högerextremism i yrket. De frågeställningar uppsatsen utgår från är följande:

- Hur upplever lärare möten med högerextremism i skolan och vilka strategier tillämpas i mötet med sådana elever?

- Finns det explicita handlingsplaner och metoder för att bemöta högerextremism och i så fall i vilken utsträckning är dessa vägledande för läraren?

En annan möjlighet hade varit att betrakta högerextremism utifrån ett elevperspektiv. Alltså hur elever upplever lärarnas sätt att hantera främlingsfientliga uttalanden i klassrummet eller deras eget perspektiv på högerextremism i skolmiljön. Jag har valt bort ett sådant tillvägagångssätt för att kunna fokusera på läraren som ansvarig för upprätthållandet av en ordningsdiskurs. Lärarna, som en del av samhällets frontlinjebyråkrater (Lipsky, 1980), har i uppdrag att upprätthålla läroplanen. Samtidigt tvingas de använda sig av förenklingar för att lyckas med detta uppdrag inom ramen för sitt handlingsutrymme (ibid). Som frontlinjebyråkrater blir lärares upplevelse av, och tillämpade strategier mot, högerextremism högst relevanta undersökningsobjekt.

Jag kommer ta upp och problematisera den begreppsapparat som omger debatten om högerextremism samt hur samtida forskning kring radikaliseringsfrämst syftat till att förklara islamistisk extremism. Jag bygger därefter vidare på teorier kring hur ett misslyckande när det kommer till skolans demokratiska fostransuppdrag kan bidra till de processer som ligger bakom högerextrem ideologisk radikaliserings. Dessa teoretiska antaganden kommer till praktisk användning i analysen av intervjuer med en rektor och fyra lärare som alla ställts inför en högerextrem problematik i sin yrkesroll.

3. Teoretiskt ramverk och tidigare forskning

Mycket av forskningen om radikaliserings och extremism fokuserar på islamism, även om de förklaringsmodeller som används presenteras som allmängiltiga. Genom att gå närmare in på central forskning kring radikaliserings och extremism är min ambition att vidga användningsområdet kring radikaliserings teori till att även kunna appliceras på högerextremism en skolkontext. Min utgångspunkt är att det finns både likheter och skillnader mellan hur människor radikaliserar inom extremhöger och inom radikal islam. Med det sagt vill jag dock framhålla att jag, i linje med tidigare forskning, utgår från att det existerar vissa generellt applicerbara och övergripande modeller som kan bidra till att förklara hur radikaliseringsprocesser går till.

Nedan presenterar jag först den begreppsapparat som uppsatsen vilar på. Därefter diskuterar jag forskning och teorier kring radikaliserings, vilket relateras till hur kritiskt tänkande fungerar i skolan.

3.1 Terminologi

Det finns en uppsjö av begrepp som används inom forskning, media, och i debatten kring den radikala och extremistiska högermiljön, vilket också innebär problem då det kommer till att definiera begreppet högerextremism. De begrepp som används är inte alltid lätta att särskilja och de ändrar ofta innebörd beroende av vilken kontext de används i, samt vem som använder dem. Denna problematik beskriver statsvetaren Marie Demker som i sin bok *Sverige åt svenskarna* (2014), ett verk som syftar till att beskriva främlingsfientlighet och mobilisering mot invandrare och invandring i Sverige.

Främlingsfientlighet, etnonationalism, rasism, invandringskritik etc. är alla begrepp som används för att beteckna negativa attityder gentemot mot invandring och invandrare. (Demker, 2014, 38). Inget begrepp är dock synonymt med extremism. Begreppet ”främlingsfientlighet” kan till exempel användas både för att beteckna fördomar mot andra kulturer – och för att ringa in ett drag som utmärker individer som vistas inom den radikala, högerextrema miljön. “Att på ett övertygande sätt mäta rasism är näst intill en omöjlig uppgift” skriver Demker (2014, 179) och konstaterar att negativa attityder mot invandrare existerar på en glidande skala som innefattar allt från diffusa fördomar till en ideologisk uppfattning om en hierarkisk ordning av mänskliga raser.

I förordet till antologin *Det vita fältet - samtida forskning om högerextremism*, som syftar till att sammanställa forskning kring hur högerextrema rörelser använder internet, drivs tesen att begreppet högerextremism blir meningslöst så snart det ifrågasätts (Deland, Hertzberg & Hvitfeldt, 2010, 5–6) Argumentet är att något endast är extremt *i förhållande* till något annat och att den mest pragmatiska tolkningen av extremism snarast är “sådant som säkerhetspolisen intresserar sig för” (Deland et al., 2010, 5–6). Lösningen blir att olika dimensioner (som ställningstaganden för/emot parlamentarism, yttrandefrihet, Israel, homosexualitet, demokrati, etnisk homogenitet, politiskt våld) läggs till begreppet för att avgöra hur pass extrem extremismen är, vilket i sin tur bidrar till att skapa en statisk uppfattning om en autonom höger som i själva verket är för bred för att definieras. Författarna skriver:

Mycket skiljer också en sverigedemokrat från en medlem av de autonoma nationalisterna — men likväl kan vi mycket väl hitta dem i samma chatforum, kanske till och med på samma konsert med rasistisk musik. Det verkar alltså finnas en gemensam kärna, frågan är om det med dagens kunskapsläge går att komma åt den (Deland et al., 2010, 6).

En i forskningen vanligt förekommande definition (e.g. Blom, 2011) återfinns i Brottsförebyggande rådets och säkerhetspolisens rapport om politisk höger och vänsterextremism från 2009. Där definieras ”högerextrema brott” som brott med tydliga politiska förtecken vilka

begås inom ramen *vit makt-miljön* i syfte att uppnå politiska mål eller bekämpa ideologiska motståndare. Detta innefattar alltså varken andra typer brott (exempelvis stöld) – som högerextrema individer och grupper begår – eller brott av högerextrema individer som inte sker i anslutning till en gruppering (BRÅ, 2009, 21–23). BRÅ:s definition är alltså bristfällig då det kommer till att definiera högerextremism som en ideologisk ståndpunkt eller som något som uttrycks i ett klassrum.

Den definition jag valt att använda mig av och som även passar in på begreppet högerextremism hämtar jag från Totalförsvarets forskningsinstitut. I en rapport som syftar till att ge inblick i främlingsfientliga miljöer på internet sammanfattas ideologin *våldsbejakande radikal nationalism*, som:

- 1) en uppfattning om att det föreligger en konflikt på samhällsnivå mellan olika grupper,
- 2) en avståndstagande och nedvärderande hållning gentemot minst en av dessa grupper,
- 3) ett ideologiskt rättfärdigande av våld utanför det våldsmonopol som tilldelats vissa aktörer inom ramen för en demokratisk rättsstat, och är baserade på föreställningen att ett territorium som anses tillhöra en viss etnicitet, ras eller kultur med våld behöver försvaras mot andra etniciteter, raser eller kulturer. (FOI: 2017, 12–13).

De okända forskarna bakom FOI:s rapport resonerar även kring hur begreppet radikal är kontextberoende men kan innebära en uppfattning att samhälles grundvalar behöver omkullkastas (ibid). För att komplettera definitionen vill jag lyfta in *processen* genom vilken individer radikaliserar. Högerextremism kan existera även utanför själva det brott som begås, när det också finns en moralisk förskjutning till förmån för radikala grupperingars idéer.

För denna uppsats syfte är högerextremism själva slutdestinationen i den process som är radikalisering. När en individ väl blivit aktiv i Nordiska motståndsrörelsen eller någon annan extremistisk gruppering är den redan radikaliserad, men själva radikaliseringen är den gradvisa process som leder fram till ett sådant ställningstagande, vilket jag beskriver närmare i följande kapitel.

3.2 Radikalisering

Jag använder mig av Fathali Moghaddams (2005) förklaringsmodell kring radikalisering som ett övergripande teoretiskt ramverk för att motivera hur skolan kan motverka högerextremistisk radikalisering. Denna förklaringsmodell är väl etablerad och används bland annat i regeringen och justitiedepartementets utredning för att förklara faktorer bakom radikalisering (DS, 2014:4, 50).

Moghaddam är professor i psykologi och har utformat en modell i form av en avsmalnande trappa med sex steg där varje steg, förutom att det innebär ökad radikaliserings och benägenhet att begå terrorhandlingar, också innebär att vad som är ett möjligt agerande för individen begränsas (2005, 161–162). Här bör tilläggas att 11 september-attackerna 2001 har gjort att språkbruket kring begrepp som terrorism och extremism på ett ensidigt sätt kommit att länkas samman med islam (Hodges, 2011). Denna mer eller mindre uttalade diskurs finns i forskning som ämnar vara applicerbar på flera sorters extremism (ibid). Modellen är dock generaliserbar då det kommer till de psykologiska mekanismerna bakom radikaliserings, vilket jag kommer återkomma till.

Bottenvåningen i trappan – där en majoritet av världens befolkning befinner sig – innefattar en känsla av att vara offer för en orättvisa, i relation till materiella förhållanden. Här ingår uppfattningen att individen och den grupp den identifierar sig med hindras från att bibehålla sin kulturella tillhörighet (Moghaddam, 2005, 163). Första trappsteget är att söka lösningar på vad individen uppfattar som orättvis behandling, vilket antingen leder till en förbättring eller till att känslan av orättvisa ökar beroende på att det saknas, eller upplevs som att det saknas, möjligheter till inflytande över det egna livet.

De individer som, på grund av den upplevda orättvisa som utmärker steg ett, beskyller andra grupper för denna orättvisa går vidare till trappsteg två, där individens frustration överförs på den upplevda fienden (Moghaddam, 2005, 162–165). De individer som därefter gör sig redo att fysiskt agera mot den, ofta diffusa och kollektiva, grupp fiender som man upplever representerar orättvisan går vidare till steg tre där de moraliskt börjar identifiera sig med terrorister snarare än normsamhället omkring dem.

Därefter innebär de övriga stegen en stegvis djupare radikaliserings där den extrema gruppens handlande normaliseras, internaliseras och en förskjutning av normer och moral sker på bekostnad av kritiskt tänkande till förmån för en kategorisk uppdelning av värden och människor (ibid. 2005, 165–167). Från nivå tre och uppåt är det, enligt Moghaddam, mycket svårt att ta kliv nedåt i trappan och individen riskerar istället att klättra vidare till de sista nivåerna som innebär att förlora de mekanismer som hindrar en från att bruka våld. Högst upp på trappan sker isolering och förmågan till direkta terrordåd (2005, 166).

Som en kritik mot bland andra Moghaddam argumenterar Borum (2011) att det är viktigt att skilja mellan ideologisk radikaliserings och faktisk delaktighet i terrorism. Detta är också en skiljelinje som är relevant för denna uppsats. Det kan knappast anses som skolans uppdrag att förhindra terrorhandlingar men ideologisk radikaliserings kan ses som ett misslyckande av skolans demokratiska fostransuppdrag. Anledningen till att jag valt Moghaddams trappsteget till terrorism

är att den betonar den moraliska förskjutning som sker i och med att individer börjar klättra uppför trappstegen. Han skriver:

The most important transformation that takes place among those who reach the third floor is a gradual engagement with the morality of terrorist organizations; these individuals now begin to see terrorism as a justified strategy (Moghaddam, 2005, 162).

Moghaddams teori betonar en avgörande nivå varifrån det inte längre är möjligt med förebyggande åtgärder. Det är *känslan* av frustration och orättvisa, inte enbart materiella omständigheter eller till exempel låg utbildning, som lägger grunden för extremistisk rekrytering (Moghaddam, 2005, 162). Moghaddam menar att resurser för att möta terrorism ofta riktar sig till individer som nått de sista trappstegen när insatser i själva verket bör ske långsiktigt innan individer når nivå tre eller högre eftersom den individuella identiteten uppstår *ur* den kollektiva (2005, 168). *Här menar jag att skolan har möjlighet att kliva in och bidra till denna långsiktiga och förebyggande process och genom värdeförmedling skapa en kollektiv identitet som motverkar radikaliserings*. Detta innebär att eleven upplever att hen återtar kontrollen över sina egna omständigheter och har en inflytande över sin tillvaro. Detta kan bland annat ske genom att eleven utvecklar en förmåga till kritiskt tänkande som går bortom den version av kritik som idag är dominerande inom skolan, vilket jag kommer förklara i nästkommande kapitel.

Skolans möjligheter finns därmed i att motverka ideologisk radikaliserings upp till och med nivå tre – vilket är en av denna uppsats teoretiska utgångspunkter – men däremot inte att ansvara för den radikaliserings som leder till aktiv terrorism. Borum nämner även i sin kritik att det inte går att specificera en ensam anledning till radikaliserings, en specifik väg extremister går eller en ensam bakomliggande struktur som leder till att individer radikaliserar. Han skriver:

[...] Ideologies (and group support for them) develop within the human ecology of nested contexts and systems, including family, economic, social, and political structures. [...] For some, ideological commitment leads to group affiliation. For others, social or group affiliations lead to ideological commitments. (Borum, 2011, 57–58).

Det är alltså viktigt att poängtera att skolan givetvis inte varken är ensamt ansvarig för individens val eller deras ideologiska tillhörighet. Därmed inte sagt att den inte har en viktig värdeöverförande och diskursiv roll i att motverka ideologisk radikaliserings.

3.3 Det demokratiska fostransuppdraget

Skolverkets rapport *Skolans roll i arbetet mot våldsbejakande extremism* (2018) slår fast att skolan har möjlighet att förebygga extremism och radikalisering hos unga och att det ingår i det demokratiska fostransuppdraget att få eleverna att respektera samhällets grundläggande värden. Rapporten lyfter också fram det dubbla uppdraget att överföra samhällets värden samtidigt som skolan respekterar elevers fri- och rättigheter och föreslår ytterligare utredningar för att förtydliga det demokratiska fostransuppdraget och hur lärare bemöter våldsbejakande extremism (Skolverket, 2018, 4–5). Även Davies (2009) slår fast att det ankommer på skolan att motverka extremism, men talar då främst om fundamentalistisk religiös extremism. Davis menar att skolan har möjlighet att lära ut kritiskt tänkande som förmåga vilket leder till en positiv medborgerlig fostran samt möjlighet att analysera politiska, mediala och religiösa budskap.

Anna-Karin Wyndhamn (2013) sammanfattar i sin avhandling i pedagogik, att det inom skolan finns en ordningsdiskurs som normaliserar och premierar godkännande av, och lojalitet mot, den version av sanning som skolan förväntar sig av eleven. Eleven hamnar på detta sätt i underläge gentemot läraren och skolan som håller ett monopol på hur kritiskt tänkande får ske. Anders Bartonek (2018) vidareutvecklar Wyndhamns tankar till att även mena att skolan på detta sätt blir systembevarande samt reproducerar en diskurs där kritiskt tänkande bortom skolans tolkning ses som radikal och felaktig. Detta innebär att kritiskt tänkande i praktiken fyller en systematiskt bärande funktion i det parlamentariska systemet vilket också får konsekvenser för elevens uppfattning av det egna inflytandet och värdegrundens innebörd.

Vidare menar Wyndhamn (2013) att det uppstår en spänning mellan skolans uppdrag. Å ena sidan förväntas skolan överföra de värden som samhällslivet bygger på, å andra sidan förväntas den fostra elever som har kritiska och självständiga attityder gentemot dessa värden. Det stora flertalet elever påverkas snarare av skolans mekanismer till att inte utveckla förmågan till kritiskt motstånd då kraften för social integration i samhällets normer är mycket starkare än de som syftar till att främja samhällelig förändring. Genom att skolan *iscensätter* träning i kritisk reflektion bidrar den faktiskt till att upprätthålla mänskliga hierarkier eftersom det endast är förbehållet ett litet fåtal privilegierade elevgrupper att tänka kritiskt (Wyndhamn, 2013, 5, 207). Wyndham spådde att detta fenomen skulle förvärras i och med den nya läroplanen Gy11 och den ännu mer strikta uppdelningen mellan yrkes- och studieförberedande program den nya läroplanen innebar, vilken höll på att få genomslag då avhandlingen skrevs (ibid).

Wyndhamn visar i sin studie att läroplanen och skolans styrdokument även används som ett disciplinerande maktmedel av lärare, mot elever, som utmanar skolans värdegrund. Värdegrundens otydlighet och oklarheter i omfattning gör att elever förväntas alltjämt förhålla sig

till skolans värdegrund och att lärare i sin tur även upprätthåller denna disciplin utanför skolan. Wyndhamn exemplifierar med en händelse där en elev sagt något negativt om en lärare på en buss, ovetandes om att en annan lärare lyssnat, vilket medför reaktioner från skolans sida i form av stämplingar av eleven och tolkningen att det finns en uppförandeproblematik hos hela elevkollektivet. Detta trots att yttrandet skett utanför en skolkontext.

Wyndhams resultat visar att värdegrunden fylls med mening utifrån en ordningsdiskurs och maktordning som bestäms utifrån lärarna och skolans önskvärda agerande och etiketteras som "lokalt värdegrundsarbete" från skolans sida (2013, 89–91). Detta blir ett exempel på dubbelheten i skolans både disciplinerande och frigörande uppdrag där kritik av maktstrukturer inte inkluderar kritik av strukturer som eleverna själva vistas inom, alltså skolan och läroplanen. Värdeöverföring förväntas ske både av en kritisk förmåga och av ordningsregler och värden som inte får ifrågasättas. Maktutövningen är, enligt Wyndhamns studie, ensidig i att det enbart är lärare som besitter makt över tolkningen av skolans värdegrund vilket leder till att elever inte kan förstå eller hantera värdefrågor generellt (2013, 198). Skolans värdeöverföring motarbetar kritiskt tänkande genom en allians mellan systemet, i form av skolan, maktordningen och läroplanen, och kritiken av den samma i form av elevens frigörelse och samhällets potential att förändras (Bartonek, 2018, 15–22).

Sammanfattningsvis bygger denna uppsats teoretiska ansats på att länka samman teori om radikaliserings med teori om kritiskt tänkande, vilket också utgör en forskningslucka i relation till att analysera högerextremism inom en skolkontext. Skolan misslyckas med att lära ut kritisk reflektion och skapar istället hierarkier där eleverna är underlägsna skolan och lärarens hegemoniska kontroll och där de utsätts för disciplinering då de avviker från den normaliserade, förväntade, underlägsna elevpositionen.

Hos Moghaddam är förlusten av kritiskt tänkande i kombination med känslor av underlägsenhet, hot mot den egna kulturella tillhörigheten och orättvis behandling det som leder att individer rör sig upp för radikaliseringsstrappan och det blir svårare att lyckas med förebyggande åtgärder. För elever som identifierat orsaken till sin underlägsna position utifrån den rasideologiska förklaringsmodellen leder således frånvaron av verktyg för kritiskt tänkande till högerextrem radikaliserings. Psykologiska teorier bidrar till att förklara hur ett *vi* och ett *dem* skapas utifrån en upplevelse av överlägsenhet hos den egna gruppen främjar en positiv känsla av gemenskap och identifikationen med gruppen stärks (McMillan & Chavis, 1986, 9).

Som Wyndhamn (2013, 198) visar är den ordningsdiskurs som motiveras av läroplanen ensidig och identifieras inte av eleverna som ett maktmedel som de själva kan använda för att hävda sina rättigheter utan som ett maktmedel som appliceras på dem. Denna oförmåga att identifiera källan till känslan av orättvisa samt att framföra systemkritik menar jag kan förstärka

den känsla elever som tar kliv uppåt från grundnivån har av en svårdefinierad fiende. Utifrån en rasideologisk och högerextrem förklaringsmodell identifieras denna fiende som invandraren, flyktingen, juden, muslimen eller någon annan grupp inom det narrativ som bygger på hat mot främlingar och ett upplevt hot mot den egna kulturen.

4. Metod

Utifrån Wyndhamns (2013) slutsatser misslyckas skolan med att lära ut kritiskt tänkande så min studie kommer därför inte rikta sig till att undersöka detta utan snarare till hur skolan använder styrdokumentet disciplinerande utifrån kontexten att möta högerextrema elever. Studien försöker identifiera hur olika strategier riktar sig till olika nivåer i radikaliseringsstrappan och om dessa fungerar förberedande eller som en reaktion på högerextremism då den uppkommer.

Det finns även ett intresse av att identifiera på vilket sätt förebyggande åtgärder sker och hur skolan arbetar på olika sätt med högerextremism. I de svar jag får kommer jag analysera en eventuell diskrepans mellan dokumenterade handlingsplaner och konkret handling i den mån det finns.

Denna uppsats empiriska underlag består av en kvalitativ metod i form av samtalsintervjuer av respondentkaraktär. Eftersom jag syftar till att förstå och lyfta fram lärarnas och rektorernas egna upplevelser av hur skolan och de själva har gjort för att hantera högerextremism lämpar sig kvalitativa intervjuer, samtalsintervjuer, väl då kartläggningen av de uppfattningar som finns på området bidrar till att skapa kategorier i efterhand (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson & Wängnerud, 2017, 196, 262–263).

Det finns dock en problematik i intervjusituationen som uppstår i den maktasymmetri som finns i relationen mellan forskaren och intervjuobjektet (Kvale & Brinkman, 2014, 52). Denna asymmetri kan visa sig exempelvis genom att den teoretiska grundfrågorna skapats utifrån är okänd för intervjupersonen. Detta gör att jag som intervjuare har ett maktövertag och intervjun riskerar att bli en *manipulativ dialog* (ibid.). Det finns även en risk att på grund av ämnets karaktär, så blir svaren defensiva om intervjuobjekten upplever att de blir anklagade för att inte besitta tillräcklig kompetens. I intervjusituationen har jag därför försökt utforma öppna och icke-värdeladdade frågor som inte förutsätter en viss tolkning av de begrepp som uppsatsen lutar sig mot. Maktasymmetrier mellan intervjuare och intervjuobjekt är dock något som är närvarande i min datainsamling och något som bör tas hänsyn till i analysen.

När det kommer till validitet och reliabilitet i min undersökning innebär den kvalitativa metoden alltid problem med trovärdigheten (Trost, 2010, 132–134). Jag strävar efter att vara så

objektiv och ärlig mot mitt material som möjligt men förutom en maktasymmetri i intervjusituationen äger jag även tolkningen av mina intervjuobjekts svar. För att öka trovärdigheten har jag transkriberat de genomförda intervjuerna.

4.1 Urval

Det empiriska underlaget för denna studie är intervjuer med en rektor och fyra lärare. Det urval som gjordes var utifrån premissen att intervjupersonerna mött högerextremism i sin yrkesroll. Jag har också valt att begränsa mig till kommunala gymnasieskolor då mitt syfte med studien inte var att göra en jämförelse mellan kommunala och privata skolor. Att jag riktar mig till gymnasiet beror på min egen bakgrund som ämneslärare och erfarenhet av denna skolform.

Utifrån dessa variabler ville jag identifiera hur lärare hanterat en högerextrem problematik, samt vilka svårigheter och upplevelser de ger uttryck för. Utifrån ett snöbollsurval, där kriteriet för nästa intervju är att även denna lärare eller rektor på något sätt ställts inför en högerextrem problematik, har jag därefter hittat intervjupersoner som kan bidra till mitt underlag. Den här typen av icke-slumpmässigt urval riskerar att innebära att de analysenheter jag slussas vidare till rekommenderas eftersom de liknar det första intervjuobjektet, anses trevlig, är en vän eller har åsikter som liknar den egnas (Esaiasson et al., 2017, 190–191). Mitt sätt att försöka komma runt detta har varit att säkerställa att den person jag slussas vidare till faktiskt har erfarenhet av att möta högerextremism på något sätt i min förfrågan. Tyvärr innebar detta att urvalet smalnat av samt att bortfallet blivit relativt stort, möjligen på grund av de svårigheter att definiera högerextremism som jag nämnde i tidigare kapitel och osäkerhet kring om man faktiskt har hanterat högerextremism eller ej.

Mitt ursprungliga syfte var att utifrån intervjuer med rektorer göra en slags kartläggning över hur dessa organiserar arbetet mot högerextremism i skolan. Det visade sig dock allt för svårt att få ihop ett tillräckligt underlag då för många rektorer, trots att jag hade rekommendation från kollegor till dem, var ovilliga att ställa upp på en intervju. Detta beroende på tidsbrist eller på att de hävdade att de inte kunde bidra till studien på grund av för lite erfarenhet av ämnet. Flera sa sig även aldrig ha haft några problem med högerextrema elever på sin skola eller program. Jag upplevde tidigt en ovilja att vara tydlig kring skolornas handlingsplaner.

Eftersom jag använder mig av respondentintervjuer är det dock inte de enskilda personerna i sig som är viktiga utan dessa kan ersättas av andra personer som lever upp till de för studien relevanta urvalskriterierna (Esaiasson et al., 2017, 271). För mig betyder detta helt enkelt andra rektorer eller lärare som kommit i kontakt med en högerextrem problematik i sitt arbete. Tyvärr

har många av dem jag kontaktat med en förfrågan tackat nej. Det här innebär för mitt resultat ett förändrat fokus från bredd till djup där en djupgående fåfallsstudie utgör den analytiska grunden.

Detta medför i ett avseende begränsningar kring generaliseringar men samtidigt bidrar den djupgående analysen till att belysa intressanta tendenser på vilken vidare forskning kan bygga. Det finns tydliga mönster i intervjuerna och återkommande svar kring bland annat hur lärare, å ena sidan väljer att bemöta högerextremism och å andra sidan hur de önskar att de hade möjlighet att bemöta den. I början av varje transkriberad intervju finns en kort presentation av intervjupersonen (Appendix 1-4).

4.2 Anonymitet och etiska överväganden

Jag har valt att helt anonymisera intervjupersonerna i denna uppsats. Detta kändes givet utifrån en rad anledningar. Först och främst handlar det om mina intervjupersoners säkerhet. De högerextrema grupper som verkar i Sverige besitter ett våldskapital och det är inte meningen att lärare och rektorer, genom att ställa upp på en intervju, på något sätt ska riskera sin egen trygghet. Denna uppsats ska inte kunna användas för att identifiera lärare som vill motverka högerextrem radikaliserings eller rekrytering. Min bedömning är att de teman som diskuteras i intervjuerna är så pass känsliga att de inte hade varit möjliga att genomföra utan att i största möjliga mån garantera anonymitet för deltagarna. En lärare gav också uttryck för detta under en av intervjuerna:

[...] Jag bor i den här stan och har två barn som går i skolan. Jag menar det är inte så lätt att stå upp emot, såg en sån organisation, som enskild lärare. Man är ganska utlämnad. Jag menar mitt namn finns ju där i skolkatalogen och på hemsidan (Appendix 2).

En annan anledning är att om det funnits ett uttalat krav att gå ut med sitt namn hade de intervjuades tvingats tala även utifrån sin roll som privatpersoner och representanter för ett sätt att arbeta eller en skola, inte bara som lärare med en viss erfarenhet. Då jag använder mig av respondentintervjuer som underlag kan visserligen svarspersonens personliga förtecken vara relevanta att ta hänsyn till i urvalet, enligt Esaiasson et al. (2017, 236) men då mitt urval endast baseras på kriteriet att vara en lärare eller rektor som mött högerextremism blir övriga förtecken inte relevanta. Jag hoppas kunna uttala mig om en tendens eller en problematik som finns inom läraryrket. De strategier jag kan visa kommer inte vara objektivt rätt eller fel, utan de står för sig själva som exempel på hur skolan kan förhålla sig till högerextremism. Detta är ytterligare ett skäl att anonymisera intervjupersonerna.

I analysen och i de bilagor där transkriberingen av intervjuerna finns har jag givit mina intervjupersoner en titel och ett nummer.

4.3 Intervjuguide

Frågorna formulerades utifrån det teoretiska ramverk som presenterades ovan. De syftar till att, förutom att hitta vilka strategier lärare använder sig, även identifiera till vilka nivåer i radikaliseringsstrappan dessa strategier riktar sig samt hur mina intervjuobjekt tolkar sin möjlighet att motverka högerextremism. Efter den första intervjun jag genomförde med rektorn (Appendix 1) upplevde jag dock en bundenhet till intervjuguiden som begränsade både de svar jag fick och min egen förmåga att ställa relevanta följdfrågor. I kommande intervjuer använde jag mig därför av en betydligt mer öppen intervjuform där intervjuguiden fungerade som ett sätt att ringa in (1) förebyggande arbete och (2) strategier för att bemöta högerextrema elever i klassrummet och upplevelser av detta (Appendix 5). Detta gjorde att svaren å ena sidan blev mer utförliga och bättre ringade in de problematiker mina intervjuobjekt sa sig ha upplevt men å andra sidan stärktes intervjuareffekten då intervjuerna mer antog formen av ett samtal mellan kollegor. Den första frågan "Varför tror du att elever tar till sig en högerextrem världssyn?" syftar till att dels ringa in intervjuobjektets definition av högerextremism men också till att leda in svaren på problemhantering och de strategier som tillämpas. I efterhand kan jag dock konstatera att jag borde bett om förtydliganden kring uttalanden om exempelvis tendenser, rättigheter, värdegrund eller radikalisering då det i intervjusituationen förutsätts att vi delar dessa definitioner men där det i själva verket sker en tolkning.

4.4 Genomförande

Genom intervjuerna ville jag ta del av lärarnas resonemang kring, och uppfattningar om, att möta högerextremism. Intervjuerna genomfördes inom den tidsram jag kände var rimlig att be mina intervjuobjekt om, runt 30 minuter, och spelades in på mobiltelefon. Jag tog även anteckningar, mestadels över följdfrågor. Samtliga intervjuer genomfördes på raster under arbetsdagen och på plats i skolan. Förutom intervjun med Lärare 1 och 2 (Appendix 2), som genomfördes i ett lärarrum, skedde alla intervjuer enskilt. Inför intervjun presenterade jag kort uppsatsens syfte, hur arbetet mot högerextremism ser ut i skolan, men utelämnade detaljer för att inte styra intervjupersonen (Kvale & Brinkmann, 2014, 108). Jag berättade även att intervjun skulle transkriberas och följa som en bilaga till min uppsats. Intervjupersonerna hade möjlighet att när som helst avbryta intervjuerna samt att neka till vidare medverkan.

På grund av den halvstrukturerade intervjuformen och olika erfarenheter av högerextremism skiljer sig frågorna åt mellan intervjupersonerna och pendlade mellan personliga erfarenheter och mer övergripande resonemang. Intervjuerna transkriberades inom några timmar efter intervjun. I transkriberingen strök jag namn på skolor, kollegor och annat som skulle kunna bidra till att identifiera intervjupersonerna. Jag transkriberade även på ett sätt så att fyllnadsord och upprepningar utelämnades till förmån för en mer strukturerad och formell karaktär, avvägningar som gjordes för att underlätta en samtalsanalys (Kvale & Brinkmann, 2014, 220–222). Det kan ses som oetiskt att skriva ut talspråk om det inte är nödvändigt för analysen vilket inte är fallet för denna studie (Trost, 2010, 157). Jag skrev inte heller ut tystnader eller kroppsspråk men var noga med att försöka vara så konsekvent som möjligt med min transkribering även om det alltid finns tolkningsmässiga problem i transkriberingsprocessen (ibid). I analysen behandlas intervjun med rektorn separat eftersom hennes roll som skolledare och organisatör skiljer sig från de andras.

4.5 Analyskriterier

Under genomläsningen av transkriberingarna skapade jag kategorier som jag anser ringar in min frågeställning på ett bra sätt utifrån den teori jag har valt. Därefter läste jag igenom transkriberingarna mer djupgående, en i taget, och antecknade sammanfattande nyckelord i höger marginal för att på så sätt få en bättre överblick och reducera materialet. Infall och tankar skrevs till vänster. Jag använder mig av en öppen kodning där hela meningar och satser ligger till grund för analysen (Trost, 2010, 156). Därefter lyfte jag citat ur intervjuerna och passade in dessa i ett separat schema över varje intervju och kategori. Samtidigt fördes anteckningar i ytterligare ett dokument över vilken kategori som var vanligast förekommande i vilken intervju.

Genom flera genomläsningar av materialet utvecklades min kategorisering och skrevs om för att inte utvalda citat skulle kunna koda som flera olika kategorier. Jag lät mina kategorier ändras dynamiskt utifrån hur min analys fördjupades. De citat som jag har valt att lyfta fram i min analys och resultatdel är typiska för intervjupersonens förhållningssätt eller är ett exempel på en strategi. Iakttagelser som går utöver min frågeställning tar jag upp i diskussionen och kan ses som möjliga förslag på framtida forskning. De fyra kategorier jag valt att koda efter är (1) disciplinerande, (2) släckande, (3) fostrande, och (4) osäkerhet. Den första, disciplinerande, syftar till hur läroplan, värdegrund och likabehandlingsplan används för att upprätthålla lärarens tolkningsföreträdelse i klassrummet. Detta innebär exempelvis att “ta debatten”, argumentera, eller att genom disciplinära metoder försöka få eleven att ändra uppfattning. Disciplinering kan också innebära, enligt Wyndhamn (2013), en reaktion från skolans eller lärarens sida för att möta ett oönskat beteende. Den andra, släckande, utgår från upprätthållandet av en ordningsdiskurs, ofta i hänsyn till övriga

elever, vilket exempelvis kan innebära tydliga gränsdragningar över vad som inte får sägas. En uppskjutande eller undvikande strategi. Den tredje, fostrande, innebär att läraren motiverar sitt agerande utifrån fostransuppdraget och en värdeöverförande praktik vilket exempelvis kan vara att anpassa undervisningen för att bemöta antidemokratiska tendenser hos eleverna.. Den fjärde, osäkerhet, innebär att uttrycka tveksamhet inför val av strategi eller kring vilket agerande som är riktigt. De tre första kategorierna kan tolkas som syftande till att möta eleverna på olika nivåer i radikaliseringsstrappan och att möta de upplevelser eleven har av att tolka sin situation enligt en högerextrem logik. Alla enskilda intervjuer innehåller inslag av mer än en kategori.

5. Resultat och analys

Här presenteras relevanta citat och en kategorisering av uttalanden från intervjuobjekten. Dessa kommenteras därefter utifrån studiens teoretiska ramverk.

5.1 Rektorn och ledarrollen

Rektorns perspektiv skiljer sig åt, på grund av hennes ledarroll, från övriga intervjupersoners. Som rektor är hennes ansvar i större utsträckning organisatoriskt. Hon hänvisar exempelvis till fall där hon hanterat högerextremism genom avstängningar för att under avstängningstiden koppla in socialtjänsten och att planera hur skolan ska hantera högerextrema elever då de kommer tillbaka till skolan.

Det är ju en avstängning i formen av att veta hur ska man arbeta med detta. Att vi liksom måste utreda det, och det är från fall till fall om man ska göra det eller inte (Appendix 1).

Här används avstängningen *inte* som en uttalad disciplinerande åtgärd utan som ett sätt att köpa tid och att markera allvaret i situationen från skolans sida. Åtgärden kodas som (2) släckande då syftet är att upprätthålla ordning och kontroll över en situation som annars hade kunnat eskalera. I intervjun hänvisar Rektorn till att förebyggande arbete sker utifrån en likabehandlingsplan men samtidigt hänvisar hon senare i intervjun till att denna, då högerextremism blir ett problem för skolan, inte är ett tillräckligt stöd i det konkreta arbetet. Genom hänvisningar till skolans kontinuerliga likabehandlingsplan och betoning av "pågående arbete" visar Rektorn på ett främst förebyggande förhållningssätt utifrån grundnivån i radikaliseringsstrappan. Då elever ger uttryck för en ideologisk radikaliseringsstrappan utvidgas ansvaret till socialtjänsten.

På frågan om hur hon tycker att lärare bör agera om de ser en radikalisering hos elever blir svaret att upprätta en orosanmälan och att fördela det psykologiska ansvaret genom att också koppla in elevhälsan. Rektorn pekar på utanförskap som en bakomliggande orsak till att elever söker sig till högerextremism och lyfter fram relationen mellan lärare och elev som ett sätt att förebygga högerextremism. Samtidigt lyfter hon fram den goda relationen mellan lärare och elev som ett sätt att tidigare upptäcka när en elev radikaliserar.

Det märker jag mycket att de lärare som är väldigt relationella [...] det är ofta dem som tidigare ser när elever avviker. Ibland kan det vara så oerhört lite som man ska se och helt plötsligt exploderar det och då kan det vara saker som vi inte har sett men som försiggått länge (Appendix 1).

Detta kan ses som ett exempel på den konflikt som Mattsson (2018) beskriver finns i skolans uppdrag. Att relationen mellan lärare och elev i det här fallet ska fungera både förebyggande av extremism men samtidigt också vara grunden för övervakande och rapportering om skolans gränser för likabehandlingsplanen överskrids.

5.2 Lärarna

Gemensamt för Lärare 1 och Lärare 2 är att de bägge uttrycker att de tvingats hantera en situation med en högerextrem elev utan att känna att de hade tillräckligt med förberedelse; vilka strategier de använt sig av skiljer sig dock åt. Lärare 2 berättar om ett exempel där han väglett en elev, genom en (2) släckande strategi, med högerextrema åsikter i att omformulera sig i en debattartikel för att han “inte skulle begå hets mot folkgrupp i det han skrev” (Appendix 2). Lärare 2 uttrycker ett tydligt missnöje i att behöva agera släckande och en önskan om att ta fram nya (1) disciplinerande strategier vilket, efter samråd med rektor, resulterade i en schemabrytande föreläsning om språkbruk för alla klasser på skolan. Genom att tolka *elevens* högerextrema åsikter som en del av en uppförandeproblematik på *hela skolan* motiveras ett disciplinerande förhållningssätt i form av att bemöta språkbruk. Denna typ av disciplinerande värdeöverföring är ett sätt att bemöta radikalisering genom att försöka förändra en destruktiv kollektiv identitet som Lärare 2 ser i skolan.

Lärare 1 berättar i början av intervjun om hur högerextrem problematik bemöts först när en situation uppstår och att skolans likabehandlingsplan då upplevs som otillräckligt även om den agerar vägledande för en (2) släckande strategi:

Jag har ju ofta gjort så att ‘jag hör vad du säger men jag håller inte med dig, du och jag hämtar vår fakta från olika håll, vi kan inte diskutera det här och nu’ [...] ‘här, i det här sammanhanget

så förhåller vi oss till den här faktan, vi kan inte förhålla oss till godtycklig fakta runt omkring’.

Vi har på något sätt en bas som vi ska stå i, kan jag tycka (Appendix 2).

I slutet av intervjun tar hon ställning mot ett (1) disciplinerande förhållningssätt och framhåller istället att förebyggande arbete och kritiskt tänkande kring källor, om det ska ha effekt, måste genomsyra hela verksamheten. Hon lyfter temadagar som en åtgärd som inte är tillräcklig om den saknar ett större sammanhang.

Både Lärare 1 och Lärare 2 menar att fostran sker främst genom värdeöverföring och att utifrån värdegrunden skydda andra elever från påhopp och kränkningar. Genomgående i intervjun lyfter bägge vikten av att “vara goda förebilder” och att som institution stå upp för goda värden och “markera i klassrummet” vilket är ett tydligt exempel på hur rollen som frontlinjebyråkrater också motiverar hur man förhåller sig till problem i skolan. Det finns alltså en önskan om ett (3) fostrande och värdeöverförande förhållningssätt men som kommer till uttryck i (1) disciplinära åtgärder.

Alla lärare; 1, 2, 3 och 4 ger uttryck för (4) osäkerhet. För Lärare 4 kommer detta till uttryck i hur han hanterar de fall av islamofobi och antisemitism han mött i klassrummet. Han betonar vikten av att markera, (1) disciplinerande, mot högerextrema uttryck i klassrummet så att de andra eleverna hör att han som lärare inte låter sådana uttalanden stå oemotsagda. Samtidigt lyfter han fram balansgången, att inte förstöra möjligheterna till att identifiera varför eleven känner som den gör. Genom att söka efter de rädslor eller känslor som ligger till grund för högerextremism behandlas extremismen som ett symptom. På grund av en (4) osäkerhet blir hans strategier (1) disciplinerande och ett sätt att få tid till att bygga ett förtroende som kan leda till (3) fostrande strategier som i högre grad riktar sig till att förändra elevens sätt att tänka.

[...] Då kan man tänka sig att i en sån situation för mig är det ingen diskussion, då är det “där är dörren, nu får du gå härifrån”. [...] Det är också väldigt svårt för man vill ju skapa en relation med eleverna och försöka få dem att vända. Om man är konfrontativ och liksom trycker ner dem i sina åsikter då tror jag att det mötet och den relationen försämras så pass mycket att det inte går att reparera den alltid. [...] Men samtidigt kan det vara så att de här eleverna är vana vid att de får skit och blir utslängda och sådär och att man bara eskalerar beteendet på något sätt (Appendix 4).

Lärare 4 återkommer flera gånger till balansgången och vikten av att testa sig fram. Han identifierar orsakerna till högerextremism som rädslor och oro vilka det är skolans uppdrag att förstå för att kunna lyckas med fostransuppdraget. Han ger uttryck för ett synsätt där rasistiska åsikter riskerar att eskalera om skolan och läraren inte lyckas med att först förstå och därefter

hantera de bakomliggande orsakerna. Det Lärare 4 identifierar som grunden till extremism är de känslor som finns på grundnivån och nivå ett i radikaliseringsstrappan. Alltså ett diffust hot mot den egna kulturen och att eleverna ser att lösningarna finns i en högerextrem förklaringsmodell. Lärare 4 använder även (2) släckande strategier som att placera elever i nya grupperingar vilket kan tolkas som ett sätt att försöka motverka elevernas upplevda utanförskap och inkludera dem i en annan kollektiv identitet. Hos Lärare 4 finns en (4) osäkerhet kring huruvida han och skolan verkligen har strategier för att lyckas med detta eller om hans egna strategi att testa sig fram i själva verket bara fungerar avfärdande eller i värsta fall stärkande för högerextrema elever.

[...] Det hade varit skönt med någon typ av ram ibland. Att man visste att så här gör vi om det här sker. Vi har sånt vid andra typer av krissituationer till exempel. Så det hade varit skönt ibland med några riktlinjer eller direktiv. (Appendix 4)

I intervjun framkommer flera gånger att Lärare 4 skulle vilja ha (3) fostrande strategier och han lägger mycket vikt vid skolans fostrande och värdeöverförande uppdrag som ett sätt att motverka extremism. Samtidigt är de strategier han själv säger sig använda främst släckande eller disciplinerande. Det finns en rädsla för att ett misslyckande med en fostrande strategi skulle kunna göra mer skada och ytterligare driva på elevens radikalisering. Det innebär en uppfattning om att skolan också kan bidra till radikalisering om den genom konfrontation skapar känslor av maktlöshet och utanförskap, det underläge som också är drivande i en radikaliseringsprocess.

Lärare 3 arbetar med en elevgrupp som tydligt ger uttryck för att befinna sig på nivå två i radikaliseringsstrappan. I klassrummet uttrycker de ett upplevt hot mot den egna kulturen och projicerar detta hot på minoriteter i samhället och på en svåridentifierbar fiende i form av eliter, etablissemang eller massmedia. De är också uttalade medlemmar i Sverigedemokraternas ungdomsförbund, ungsvenskarna. Lärare 3 har identifierat detta sätt att resonera hos eleverna och har därför en medveten strategi som går ut på att *inte* agera (1) disciplinärt för att undvika att han själv och skolan också faller innanför elevernas definition av en elit. Lärare 3 identifierar problematiken hos eleverna, som består av en grupp killar i hans mentorsklass, som att det inom rörelsen de tillhör finns antidemokratiska och fascistiska tendenser vilket är hans uppdrag att motverka. Lärare 3 berättar om hur han upplevde det då eleverna på en utflykt med klassen för första gången tydligt visade sin ideologiska hemvist:

[...] jag fick en sån jävla klump i magen... Tänk dig, nu ska jag jobba och vara mentor för det här gänget i tre år, det kommer bli clinge. Jag hade svårt att sova och bestämde mig tidigt och lite i samråd med andra, men mest att jag tänkte det själv, att jag får verkligen inte bara försöka kväva det här, det kommer inte att gå (Appendix 3).

Lärare 3 berättar också att han låter den här gruppen definiera mycket av det han gör eftersom han vill att “det ska landa rätt hos dem” och “inte bara spraya det på dem” (ibid). Han lägger stor vikt vid det (3) fostrande uppdraget där strategin går ut på att förhålla sig politiskt neutral och att lyfta in olika källor i uppgifter som är utformade för att utmana världsbilden hos gruppen.

Det jag tror är vägen till att de får mer insikter är att de får öva i att få olika perspektiv på saker för dom är dåliga på det som fan. Dom har tunnelseende och är fast i värsta filterbubblorna på nätet [...] (Appendix 3).

Han betraktar inte elevernas åsikter som statiska och vill undvika att den gruppen elever “går med på att vi har olika åsikter” (ibid). Samtidigt berättar han om en annan klass som inte har den här typen av problematik där han inte lägger samma vikt vid att alltid vara neutral. Detta innebär en tydlig anpassning till elevgruppen och att läroplanen används och tolkas olika beroende på vilket syfte Lärare 3 bedömer att undervisningen har. Neutralitet blir en strategi som reserveras för elever som bryter mot skolans värdegrund då syftet är att motverka radikaliserings. Förutom att öppna upp för att betrakta nya kollektiva identiteter för dessa elever är syftet också att utveckla en metakognition och få dem att återta kontrollen över den egna världsbilden som i hög utsträckning präglas av att vara fast i informations- och filterbubblor. Lärare 3 har ett annat förhållningssätt än övriga lärare jag intervjuat då han inte framhåller *andra* källor utan istället *fler* källor till elevernas kunskap.

Samtidigt innebär den nära relationen och ett uttalat icke-disciplinerande förhållningssätt i det här fallet en större utsatthet som lärare. Gränsen mellan att ha ett öppet klimat i klassrummet och att ha ett värdeöverförande fostrande uppdrag blir svår att upprätthålla. Detta visar sig exempelvis i hur elevgruppen trädde över denna gräns genom att använda Lärare 3 i memes i klassens instagram-konto.

[...] Det var lite otrevligt. Då var jag stenhård och sa ‘det här ska bort’, och så bad dom om ursäkt. [...] Jag tror att dom tyckte att det där var lite med glimten i ögat men jag tyckte att det hade passerat en gräns ganska tydligt. Jag vill fan inte vara med på deras memes, typ (Appendix 3).

Det här återknyter till Wyndhamns (2013) slutsatser om hur skolans ordningsdiskurs upprätthålls även utanför den direkta skolkontexten, vilket innebär att vissa elever får svårt att identifiera var gränserna går för vilka beteenden. Under intervjun kom vi också in på en diskussion

om betyg där det hos den mer radikala elevgruppen fanns en diskrepans mellan förväntat betyg och slutgiltigt betyg.

[...] Vi försöker öva argumenterande texter men dom öser på med sina argument men motargumenten och vad de kan ha för förtjänster [...] det ser dom inte på ett bra sätt (Appendix 3).

Denna problematik tyder på en oförmåga att identifiera vilka förmågor och vilken version av kritiskt tänkande som premieras i skolan och Lärare 3 uttrycker att det finns en risk att de tror att det är deras åsikter som betygssätts. En sådan situation skulle kunna förstärka deras känsla av kontrollförlust och orättvisa och således också öka drivkrafterna bakom en radikaliseringsprocess.

När det kommer till handlingsplaner för att bemöta högerextremism uppger alla lärarna i intervjuerna att de inte kände till sådana eller att det inte fanns någon utöver skolans likabehandlingsplan, vilken varken upplevdes som tillräcklig eller vägledande.

6. Diskussion och slutsats

En av rektorerna jag kontaktade som svarade nekande på att ställa upp i en intervju skrev: “Jag har inte kommit i kontakt med högerextremism eller radikalisering på min enhet och har inte så stor erfarenhet i detta. Vi har haft elever som har röstat på SD och som har haft åsikter men ingenting annat.”¹. Utifrån begreppsapparaten i denna uppsats betyder detta att rektorn antagligen både hanterat och försökt stoppa ytterligare radikalisering men utifrån hans definition av radikalisering blir ett agerande mot denna process något som sker på nivå tre eller uppåt i Moghaddams radikaliseringsstrappa. Detta kan ha att göra med att det finns en brist på handlingsplaner och riktlinjer kring hur man bemöter radikalisering och högerextremism i skolan vilket också är något som framkommit i mina intervjuer med lärare. Om sådana dokument finns så känns dessa inte till, eller så upplevs de som otillräckliga i det explicita arbetet.

Jag märkte att det fanns ett stort behov av att “prata av sig” om dessa upplevelser och ämnen vilket tyder på att de dels är något som lärare grubblar över i sin vardag men också möjligen att dessa frågor inte lyfts tillräckligt. Gemensamt för alla jag har intervjuat är upplevelsen av att stå ensam, och att det saknas tillräckligt stöd och samverkan kring dessa frågor. Genomgående för intervjuerna är uttryck för en känsla av hopplöshet. Det finns en tydlig frustration över att inte veta eller få bekräftelse på om det man gör faktiskt ger ett positivt resultat. I inledningen av denna

¹ Eftersom jag utlovat dem jag har kontaktat anonymitet redovisar jag inte denna källa.

uppsats skrev jag att hanteringen av högerextremism riskerar falla på engagerade lärare utanför läraruppdraget, denna iakttagelse får jag också stöd för i mina intervjuer. Särskilt för Lärare 3 innebär hans engagemang ett extraarbete som går bortom lärarrollen och till det personliga. I intervjun berättar han om sömnbrist och en relationell pedagogik som innebär extra arbete för att hantera en liten grupp elever i klassen. Lärare 4 menar att högerextremism bäst motarbetas genom ett relationellt förhållningssätt men ger samtidigt uttryck för disciplinära strategier då dessa ligger närmast till hand på grund av osäkerhet inför tillvägagångssätt.

TVå av lärarna, Lärare 1 och Lärare 4, refererar under intervjuerna till andra krissituationer och till vårdens beredskap. Det tolkar jag som ett uttryck för oro över hur högerextremistiska terror- eller våldsdåd kan bli resultatet om skolan misslyckas i att motverka radikaliseringsprocesser.

När det kommer till generaliserbarheten av resultatet så finns ett problem i jämförelserna mellan lärarna. Eftersom vilken typ av högerextrema uttryck och graden av radikalisering skiljer sig åt är det svårt att jämföra ett handlande med ett annat. Studien kan bidra med att se mönster men däremot inte uttala sig om huruvida några strategier är mer eller mindre lyckade. Lärarnas förhållningssätt blir olika beroende vilka radikaliseringsmekanismer de identifierar som dominerande. Alla intervjupersonerna framhåller att det är särskilt upp till samhällslärarna att hantera högerextremism. De delar uppfattningen att både förebyggande åtgärder och att utforma explicita handlingsplaner borde vara upp till alla lärare samt till skolan på organisationsnivå. Att de delar denna uppfattning kan bero på studiens urval men mönstret visar en upplevelse av en mer eller mindre outtalad förväntan från skolan och övriga lärare att moralisk förskjutning i en radikaliseringsprocess är något som främst hanteras inom samhällsämnet.

Gränsen mellan ett fostrande och disciplinerande förhållningssätt utgör ett spänningsfält. Fostrande förhållningssätt uppmuntrar kritiskt tänkande genom dialog och öppen diskussion, där undervisningen utformas med anpassningar för att bemöta radikaliseringsprocesser. Disciplinerande förhållningssätt syftar till att trygga undervisningsmiljön för eleverna genom att argumentera emot antidemokratiska tendenser och att stå upp för skolans läroplan. Studien visar att strategierna är situationsbundna men att ett fostrande förhållningssätt framhålls som ett ideal.

7. Vidare forskning

För att återkoppla till högerextremism utifrån ett elevperspektiv, som nämns i syftet, skulle vidare forskning med fördel kunna rikta sig till hur elever i en radikaliseringsprocess upplever skolans

bemötande. En sådan ansats skulle kunna bidra till att sätta skolans strategier i ett annat ljus samt till underlag för att utforma handlingsplaner på de skolor där konkreta sådana saknas.

Det hade också varit intressant att återanvända det teoretiska ramverket och använda resultatet i denna uppsats, som en pilotstudie, för att utforma en större kvantitativ undersökning som kan utgöra ett statistiskt underlag över lärares förhållningssätt och strategier.

8. Referenser

- Askanius, Tina. 2017. Digitala medier, motoffentligheter och våldsbejakande extremism. I Rosami, Amir & Edling, Christofer (red.). *Våldsbejakande extremism - en forskarantologi*. SOU: 2017:67. s. 323–355.
- Blom, Agneta. 2011. Att hålla högerextremismen i schack: lärdomar från Sverige och Nederländerna. I Hellberg, Karlsson, Larsson, Ludberg, Persson (red.) *Perspektiv på offentlig verksamhet i utveckling - tolv kapitel om demokrati, styrning och effektivitet*. s. 101–110.
- Borum, Randy. 2011. Radicalization into Violent Extremism II: A Review of Conceptual Models and Empirical Research. *Journal of Strategic Security*, 4(4), pp.37–62.
- Brottsförebyggandet rådet & Säkerhetspolisen. 2009. *Våldsamt politisk extremism antidemokratiska grupperingar på yttersta höger- och vänsterkanten*, Stockholm: Säkerhetspolisen : Brottsförebyggande rådet (BRÅ): Fritze [distributör].
- Davies, Lynn. 2009. *Educating Against Extremism: Towards a Critical Politicisation of Young People*. *International Review of Education*, 55(2). s.183–203.
- Deland, Mats, Hertzberg, Fredrik & Hvitfeldt, Thomas (red.). 2010. *Det vita fältet: samtida forskning om högerextremism*. Stockholm.
- Demker, Marie. 2014. *Sverige åt svenskarna. Motstånd och mobilisering mot invandring och invandrare i Sverige*. Atlas: Stockholm.
- Ds 2014:4. *Våldsbejakande extremism i Sverige - nuläge och tendenser*. Stockholm: Elanders Sverige AB.
- Esaiasson, Peter, Oscarsson, Henrik, Gilljam, Mikael & Wängnerud, Lena. 2017. *Metodpraktikan : konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Femte upplagan. Vällingby: Elanders.
- Expo, 2019. *Rekordmånga vit makt-aktiviteter under 2018*.
<https://expo.se/2019/04/rekordm%C3%A5nga-vit-makt-aktiviteter-under-2018> [Hämtad 2019-05-04].

FOI 2017: 4463. *Det vita hatet: radikal nationalism i digitala miljöer*. ISSN: 1650-1942.

Hodges, Adam. 2011. *The "War on terror" narrative*. New York Oxford University Press.

Kvale, Steinar, Brinkmann, Svend & Torhell, Sven-Erik. 2014. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 3. [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur.

Lipsky, Michael. 1980. *Street-level bureaucracy : dilemmas of the individual in public services*, New York: Russell Sage Foundation.

Mattsson, Christer. 2018. *Extremisten i klassrummet - perspektiv på skolans förväntade ansvar att förhindra framtida terrorism*. Göteborg: Göteborgs universitet.

McMillan, David W., Chavis, David M., & Newbrough, J. R., 1986. Sense of community: A definition and theory. *Journal of Community Psychology*, 14(1). s. 6–23.

Moghaddam, Fathali, .M., 2005. *The Staircase to Terrorism*. *American Psychologist*, 60(2). s.161–169.

NCT, 2019. *Helårsbedömning 2019 - Sammanfattning*. .

https://www.sakerhetspolisen.se/download/18.6af3d1c916687131f1fba2/1553223698807/NC_T-Helarsbedomning-2019.pdf. [Hämtad 2019-17-05].

Trost, Jan. 2010. *Kvalitativa intervjuer*. 4e upplagan. Lund:Studentlitteratur.

Wyndhamn, Anna-Karin.. 2013. *Tänka fritt, tänka rätt. En studie om värdeöverföring och kritiskt tänkande i gymnasieskolans undervisning*. Göteborg: Göteborgs universitet

9. Appendix

9.1 Appendix 1 – Rektorn

Hon är rektor på en liten skola i en grannkommun till Göteborg.

Samtal mellan intervjuare och Rektorn.

INTERVJUARE: Det verkar gå in! Vad åt du till frukost imorse?

REKTORN: Vad jag åt till frukost imorse... Du det var nog ett ägg.

INTERVJUARE: Det låter bra! Jag åt en smoothie. Jag hade sovmorgon så jag hade tid. Som sagt så handlar den här undersökningen om hur arbetet mot högerextremism ser ut i skolan. Så min första fråga till dig är hur du skulle definiera din roll när det kommer till att arbeta mot högerextremism på den här skolan?

REKTORN: Jag ser det som att rektorsansvaret utifrån likabehandling kommer in där. Alla människors lika värde utifrån skolans värdegrund. Min roll är att dels så tänker jag att det finns ett likabehandlingsarbete som pågår på skolan och att det finns vissa avsnitt i vår likabehandlingsplan som handlar om detta. Dock inte så jätte djupgående. Och så vid fall som uppkommer, att jag då kliver in.

INTERVJUARE: Tycker du att du har tid och möjlighet att arbeta på det sätt som du skulle vilja?

REKTORN: Nej det tycker jag inte... Svårigheterna är ju... Man arbetar mycket med det när det uppkommer ett fall. Och sen däremellan är det så mycket annat som skriker och då rullar det inte på samma sätt.

INTERVJUARE: Så om jag förstår dig rätt så är arbetet mot högerextremism en del av en större likabehandlingsplan?

REKTORN: Ja det är det.

INTERVJUARE: Hur skulle du säga att högerextremism kommer till uttryck på den här skolan?

REKTORN: Ja... Mina erfarenheter är väl att det framkommit lite åsikter och symboler i stora utsträckningar. Att det är få elever det rör men att det är det jag påträffat.

INTERVJUARE: Fåtal elever? Finns det då också grupperingar av högerextrema eller rasistiska grupperingar eller liknande?

REKTORN: Ja det skulle jag nog påstå för det gäller ju inte alla. Där det uttrycks åsikter som vi arbetat med har det ju inte varit hela klasser.

INTERVJUARE: Nej och inte då heller enstaka rötägg, eller vad man ska säga?

REKTORN: Nej det kan jag inte säga.

INTERVJUARE: Finns det då å andra sidan särskilt utsatta grupper och grupperingar?

REKTORN: Hur tänker du då med särskilt utsatta?

INTERVJUARE: Alltså om du vet att det är några på skolan som är särskilt utsatta för rasism och främlingsfientlighet.

REKTORN: Nej det kan jag inte säga att det är. Utan det är mer att vi uppmärksammat åsikter än att det varit riktat mot någon grupp som går här på skolan

INTERVJUARE: Sen samma fråga då med klasskamraterna till högerextrema elever. Har ni ett arbete som riktar sig till dem också?

REKTORN: Hur vi får med dem också? Jo men det finns pågående och det finns det hela tiden men när det blir sådana här händelser så jobbar man mer med det.

INTERVJUARE: Skulle du kunna berätta lite om hur du arbetar för att förebygga högerextremism?

REKTORN: Ja, eftersom det blir en del av likabehandlingsarbetet är vi noga med hur vi implementerar det. Dels självklart att vi uppdaterar det varje år och dels att likabehandlingsarbetet både görs på elevnivå och vi försöker ha dagar kring det. Sen vet jag att just högerextremism kommer in som en del av undervisningen och nu känner vi även att det finns ett behov av att utveckla det mer det vill säga fortbilda lärarna eftersom det är svåra frågor att möta och de kände att de behövde mycket mer kött på benen. Så det har vi bestämt nu, och efter den utbildningen tänker vi att vi ska titta om vi behöver göra ytterligare någonting.

INTERVJUARE: I undervisningen, är det några särskilda ämnen som har det ansvaret då?

REKTORN: Ja i samhällskunskapen bland annat. Sen vet jag även att det kommer in i religionen, att lärare där inte går in jättedjupt men att det kommer upp där.

INTERVJUARE: En lite udda fråga här kanske men hur tycker du att man *inte* bör arbeta när det kommer till att motverka högerextremism, om du har någon uppfattning om det?

REKTORN: Jag tror jag har stött på det för lite... erfarenheten är att det inte är något lätt område att arbeta med så innan man kliver in och gör något ska man nog ha läst på ganska bra om det om man känner sig osäker. Men just hur man inte ska arbeta det kan jag inte svara på. Under mina tre rektorsjobb har jag inte mött...nej det är nog en gång högst.

INTERVJUARE: Men jag antar ändå då att det finns någon handlingsplan på skolan mot högerextremism?

REKTORN: Jo men det gör det. Det finns en som är på förvaltningsnivå och så finns det även kommunnivå och det är den som vi får använda. Men så har vi pratat om i ledningsgruppen om vi ska göra en som är riktad mer mot skolorna, att det finns ett behov av det.

INTERVJUARE: Så den riktar sig mer, inte bara mot skolor?

REKTORN: Nej så den på kommunnivå är även för invånarna, hur man kan göra om man misstänker att man har någon anhörig till exempel. Och den är ganska, inte långt ifrån skolan, men kanske inte så detaljerad som vi skulle behöva för att kunna arbeta eftersom den är så övergripande. Men det finns ett arbete om hur vi ska jobba inom förvaltningen men det skulle kanske vara ännu mer inriktat på vår verksamhet.

INTERVJUARE: Vad är det som saknas då skulle du säga?

REKTORN: jag tänker nog att det som behövs är mer hur man skulle kunna jobba i klassrummet för jag tror inte att det räcker att göra några nedslag som det lätt blir om man kopplar det till en likabehandlingsplan. Det ska vara ett levande arbete men det finns så många fler delar i den som man ska jobba med. Då kanske man skulle behöva att det finns en tydligare röd tråd i undervisningen där man kommer in på det. Och det är ett tufft ämne att beröra och man måste vara påläst och då är det kanske lätt hänt att inte alla tar upp det.

INTERVJUARE: Ja det tror jag också. Sen finns det alltid en spänning i klassrummet hur man ska hantera högerextrema uttryck på skolan. Ska man belysa det jättemycket eller ska man bara rikta sig mot dem som är högerextrema, eller ska man rikta sig mot dem som är utsatta?

REKTORN: Ja, absolut

INTERVJUARE: Det är svåra balansgångar.

REKTORN: Ja det är jättesvåra balansgångar och just därför är fortbildningen så viktig. Jag kan inte se att när jag läste lärarutbildningen att jag fick något kring det här och så längesen är det inte som jag själv läst. Därför tycker jag att det är ett område kring fortbildning som man ska satsa på. För det är lätt att ta sådana delar som ämnesutveckling men detta är också en oerhört viktig del. Och våga lyfta in det och få in det i olika ämnen.

INTERVJUARE: Ja det tycker jag också. Men då finns det ändå ett samordnat arbete mot högerextremism i kommunen?

REKTORN: Ja, kultur och fritidsförvaltningen är det som hjälper till med det.

INTERVJUARE: Lite udda del, att det är kultur och fritid som har hand om det?

REKTORN: Haha ja, det är så man har lagt det. Så det finns ingen inom förvaltningen som gör det.

INTERVJUARE: De här frågorna hade jag tänkt skulle handla mer om förebyggande arbete men om vi ska prata om högerextremism när den visar sig bland elever. Hur får du reda på om en elev uttrycker högerradikala åsikter?

REKTORN: Det går ganska snabbt. Lärarna gör en orosanmälan direkt och i de fallen som varit så har det inte ens gått via elevhälsoteamet, som är den vanliga vägen, utan det har kommit direkt till mig. Och det har gått på, om jag ska vara ärlig, några timmar. För det är ett sådant ämne som människor reagerar starkt över, så det är nog ingenting som har hänt som inte har anmälts till mig. Det skulle jag gissa.

INTERVJUARE: Så då tycker du att du som rektor har en ganska bra översikt?

REKTORN: Ja det kan jag säga. Eftersom jag varit så inkopplad i det.

INTERVJUARE: Vad är skolans handlingsplan då? Om du får in ett sådant ärende eller om det lyfts från lärare eller elever?

REKTORN: Det vi har gjort är att rektor kallas in och då har vi börjat med att vi tar ett samtal med eleven och är den inte myndig kopplas även hemmet på. Sen har vi följt de allmänna råden på skolverket både kring hur man ska förebygga och hur man gör om det uppstår är ju även att att man ska göra en orosanmälan till socialtjänsten. Att man ska ta det här på fullaste allvar. Det har vi gjort och sen har vi haft täta uppföljningar om hur vi ska jobba med eleven och hur elevhälsan ska kopplas in i detta. Vi har även haft avstängningar.

REKTORN: Tycker du att det har gett ett bra resultat eller så som ni tänkte?

REKTORN: Ja... både och. Det är ju en avstängning i formen av att veta hur ska man arbeta med detta. Att vi liksom måste utreda det, och det är från fall till fall om man ska göra det eller inte. Men de har funnits.

INTERVJUARE: Du skulle inte utifrån de erfarenheter du har, så skulle du itne ha agerat på ett annat sätt?

REKTORN: Nej, nej. Men det är från elev till elev. Det beror helt hur det tar sig och vad det finns för problematik. Om det inte finns att man direkt har svaren på hur man ska arbeta med det här så ligger det ingen avstängning till grund för det. Men däremot om det är väldigt svårt så kommer det in där då... men det vet jag att det förekommit men det måste man ta... det beror helt på hela problematiken kring detta. Men orosanmälan det ser vi som standard att den går iväg.

INTERVJUARE: Jag tänker också att det inte alltid är så tydligt, som vi pratade om innan (Innan intervjun), vad som är ett högerextremt beteende. Det finns också en gradvis radikaliserings och det är en väldigt flytande skala som man rör sig på. Det kan ju vara från dag till dag eller att man råkar säga eller göra något av olika anledningar. Men finns det någon...hur skulle du vilja att lärare reagerar om de upplever en sådan här gradvis radikaliserings till exempel, eller en förskjutning i värderingar?

REKTORN: Jag tänker då att där måste det också göras en orosanmälan och där kopplas elevhälsan in. Och det är också erfarenheter som jag har med mig, att det kanske inte varit så extrema fall, men där har man gjort så att kurator får känna på läget och säga "vad handlar det här om" och det kan vara lätt att koppla på kuratorn då för det är en annan roll än att själva läraren behöver ta det. På sikt blir det ju också lärarens problem om detta förekommer i klassrummet men jag tycker att man ska anmäla direkt. Det är en skyldighet man har om det finns en oro.

INTERVJUARE: Varför, om det ändå finns såna här grupperingar eller elever, varför tror du att dom tar till sig en sådan här förklaringsmodell? Det här är mer filosofiskt men varför tror du att elever söker sig till en högerextrem...?

REKTORN: När jag har stött på det så börjar det ofta i en form av utanförskap i samhället som gör att man dras till det här. Det är inte alltid att det är den typen av åsikter som de strävar mot liksom utan snarare att man plockas upp i en grupp och att det blir att man lever på det sättet. Då får man helt plötsligt en gemenskap, är min erfarenhet. I tidigare roller har jag haft elever som gått med i ISIS och jag kan se likheterna, att det var så det började och till slut var man totalt uppäten av detta och det kunde kanske ske mer bakom stängda dörrar men vi kunde ändå se att något hände. Det var också de elever som kanske drog sig undan samhället, man var inte en naturlig del av samhället och det kan jag även se när man kollar på högerextremism. Att det är inte Pelle som står i centrum i klassen som dras åt det.

INTERVJUARE: Hur tycker du att skolan kan jobba mot ett sådant utanförskap då?

REKTORN: Jag tänker såhär att relationsbygget är A och O i detta. Att vi måste se att läraruppdraget är så mycket mer än att undervisa. För om man har relationer till eleverna så... en klass som fungerar då kan du ju bara gå in och ha din lektion men att bygger man relationer och kan se eleverna så tror jag att man har så mycket större chans att möta detta än om det bara handlar om att förmedla kunskap. Dagens läraruppdrag ser inte ut som om vi går 15 år tillbaka i tiden kanske, och det är inte jättelänge sen.

INTERVJUARE: Det pratar vi mycket om i utbildningen också, alltså relationell pedagogik och erfarenhetsbaserat lärande.

REKTORN: Det märker jag mycket att de lärare som är väldigt relationella, på ett professionellt sätt, det är ofta dem som tidigare ser när elever avviker. Ibland kan det vara så oerhört lite som man ska se och helt plötsligt exploderar det och då kan det vara saker som vi inte har sett men som försiggått länge. Det är oftast... jag skulle nog säga att 70 % av uppdraget går ut på det relationella och 30% det är det där att förmedla. Jag skulle önska att om jag fick gå tillbaka och utforma en lärarutbildning, tryck mer på den biten än när jag läste och jag började läsa 2000 och var färdig 2005 så det är inte längesen och ändå tycker jag inte att jag fick så mycket av det. Jag hade mer bilden av ämnesbiten, det var den jag skulle vara duktig på och läste extra men det var kanske det pedagogiska egentligen som jag hade velat ha mer av.

INTERVJUARE: Tror du att det finns en risk då att ansvaret att hantera radikaliserade eller högerextrema elever att det alltid faller på de lärare som jobbar relationellt, mer?

REKTORN: Jag tror att det är så, det gör jag. I och med att de har skapat relationen så ser man det mycket tidigare. Sitter man med en lärargrupp så är det ofta några som sett mycket mer och då är det ofta de som har relationen.

INTERVJUARE: Det var alla frågor jag hade. Har du något du skulle vilja lägga till eller något du tänk på som inte kommit upp?

REKTORN: Nej det har jag nog inte... men det är väldigt intressant när ni kommer ut. Det får oss i en väldigt stressad verklighet att tänka till lite. I rektorskapet är det faktiskt väldigt sällan som man hinner göra det. Det är oftast när personal och elever gått hem och då gör man den stora biten men då är det nästan ett år kvar till nästa. Jag tycker det är jättebra och i och med att mina enheter håller på att se över detta arbetet just nu så kom det väldigt lägligt.

INTERVJUARE: Då säger jag tusen tack för att du ställde upp, det var verkligen väldigt viktigt.

REKTORN: Tack så mycket.

9.2 Appendix 2 – Lärare 1 och Lärare 2

Lärare 1: Kvinna, samhälls-och sociologilärare på en liten skola utanför Göteborg

Lärare 2: Man, handledare och samhällskunskapslärare på samma skola som Lärare 1.

Gruppintervju mellan Intervjuare och Lärare 1 och 2.

Diskussionen kretsar till en början kring ett fall med en elev på skolan som uttryckt högerextrema åsikter.

INTERVJUARE: : Jo, ni har varit med om en sån här situation. Hur pass väl förberedda kände ni er?

LÄRARE 1: Inte alls särskilt väl förberedda egentligen eftersom, precis som vi sa innan, man jobbar egentligen inte med att förbereda sig förrän den dagen det händer någonting. Då kan man hantera den situationen på olika sätt men håller de här personerna väldigt låg profil så är det inte så att vi liksom är förberedda med att kunna jobba med dem på det sättet. Man har ju bara en likabehandlingsplan som man utgår ifrån. Sen när någonting blossar upp då så händer det grejer. Eller då har det hänt grejer för vår del.

LÄRARE 2: Jo. Sen anade vi väl av klädsel och utseende att döma så man hade kanske någon mental förberedelse för hur detta skulle sluta.

LÄRARE 1: Men vi fick inte ut någon riktlinje att ”nu ska ni jobba med den här personen” på ett visst sätt. Vi får ju heller inte döma någon utifrån klädsel eller...

(Några övriga kommer in i rummet och pratar lite och går...)

INTERVJUARE: Hur... Hur slumpade det sig vilkas bord det här hamnade på att hantera? Om ni inte kände er förberedda och ni hade ingen plan innan direkt...

LÄRARE 1: Dels kan jag känna att det hamnar på mig som samhällslärare eftersom det också var så att i början av terminen när vi märkte hur det var och en del grejer blev lite mera tydliga. Då vet jag att jag bland annat gav uttryck för att det var en oerhört svår situation att gå in i. Det betyder inte att jag fick en massa extra hjälp eller stöd precis då men det började redan där en diskussion om hur vi ska förhålla oss till detta. Sen var det mentor förstås och så ni som handledare.

LÄRARE 2: Ja jag är ju inte i den klassen egentligen men jag var inne i den klassen när dom skulle skriva en debattartikel som propagerade för ett politiskt parti och då valde ju den här eleven att skriva om AFS och jag fick på riktigt jobba med att han inte skulle begå ”hets mot folkgrupp” i det han skrev. Det var första gången jag handledde någon i att inte begå lagbrott och fick be hen rephrasea för att det här var för mycket. Då kom hela den här diskussionen ”hur i helsike hanterar vi det här”? Ska det vara en del av vår uppdragsbeskrivning nu att hantera lagbrott? Ja det är nog det, hur går vi vidare med det här?

LÄRARE 1: Vi signalerade också tidigt upp till vår chef att det här är svårt liksom... Vi får ju inte kränka någon eller så heller men ja, det var lite komplext... Då började vi också prata om vad vi hade för strategier för att...

LÄRARE 2: Ja då började vi prata om detta att vi behöver ta upp... för det var ju inte bara kring den här eleven utan det var kring hur bemötande var generellt i flera klasser och ord man

använde och språkbruk man använde. Sen växte väl det bara fram organiskt den här n-ords grejen som jag tog ansvar för och körde.

LÄRARE 1: Och då gjorde vi det i alla grupper.

LÄRARE 2: Ja i hela skolan då.

INTERVJUARE: Ni säger att ni lyfte det här till rektorn, tycker ni att det togs tag i då eller att det togs till nästa nivå eller vad man ska säga?

LÄRARE 1: Alltså det som blev var... i samband med det så hände det andra grejer och det kände jag att hon klev in och tog i direkt. Så det går inte att härröra det till dom åsikterna eller till elevens uttryck utan det var ju också så att runt den personen så började det hända andra grejer och det är klart att går man inte in i det som chef så begår man ju tjänstefel skulle jag säga. Det skulle ju hon ha gjort även om det inte rörde personer med vissa...

LÄRARE 2: Man kan säga att när det blev skarpt läge då, dels så fick hen skriva på att hen inte fick ha rasistiska märken på sina kläder, och sen kom ju hen med ett nytt sånt märke på kläderna och samtidigt så kom det in lärare från [annan skola] och flaggade för att "vet ni om att ni har en elev som bär det här märket, det är ett uttalat nazistiskt punkband, tycker ni det är ok". Då reagerade vi allihop, nu har det här gått för långt nu måste något konkret hända. Då gick jag bort till rektorn och hon reagerade direkt och tog tag i det och följde upp detta efter konstens alla regler. Men i perioden däremellan så fick vi ingen guidning i "hur ska ni göra" utan det var upp till oss själva att hantera detta.

INTERVJUARE: Det är lite det jag är ute efter också, för att som jag tänker det så sker inte radikalering över en dag och det är en flytande skala var man rör sig och hur radikal man är och vilka uttryck man har. Men hur agerar ni om ni märker att en av era elever håller på att radikaliserar eller rör sig i den riktningen?

LÄRARE 2: Det blir väl en orosanmälan till elevhälsan till att börja med antar jag.

LÄRARE 1: Sen om det dyker upp... det hade ju vi förra året också åt andra hållet, som tyckte vi spred propaganda och såna saker och då... Man försöker ju ta det i stunden när det händer men så var jag på en föreläsning som judiska församlingen hade där de också gick ut och sa att man ska inte ta alla diskussioner i stunden för det är inte heller vettigt. För att dels är du inte så påläst att du kan lösa det där och då och då blir det väldigt kontraproduktivt. Så det där är hela tiden en avvägning, om det sker något i klassrummet, ska jag ta det eller inte ta det? Och det har vi ju inte fått någon guidning i utan det har varit så att vi ska alltid markera att det som sägs eller görs inte är okej. Det kan man markera på olika sätt. Jag har ju ofta gjort så att "jag hör vad du säger men jag håller inte med dig, du och jag hämtar våra fakta från olika håll, vi kan inte diskutera det här och nu". Plus att blir man ifrågasatt med vissa saker som förintelsen eller gulag eller vad det må vara så har det varit ett "här, i det här sammanhanget så förhåller vi oss till den här faktan, vi kan inte förhålla oss till godtyckliga fakta runt omkring". Vi har på något sätt en bas som vi ska stå i, kan jag tycka. Det är ganska tydligt kan jag tycka.

LÄRARE 2: Och som svar på din fråga där, om någon är på väg att radikaliserar att så pass kunskap har vi att vi vet att det sällan är ideologi per se som ligger bakom utan det handlar oftast om pojkar som har trassliga fadersrelationer och pojkar som har varit utstötta ur sociala gemenskaper och här hittar något som är tydligt svart eller vitt och får en gemenskap och identitet, en möjlighet att ge fuck-you åt världen som är väldigt starka psykologiska inre drivkrafter. Och jag bär inga illusioner att som handledare, lärare eller pedagog kan liksom terapeutiskt behandla någon ur de djupa psykologiska drivkrafterna, däremot måste vi tänka på oss som institution. Vad vi står för, vilka värden vi står upp för och vad vi markerar i

klassrummet och sedan får vi lämna över, vilket jag tycker att vi gjort på ett strålande sätt när det gäller den här eleven som nu får väldigt mycket, och rätt psykologisk hjälp. Dessutom finns en annan psykologisk problematik kring den här eleven som gör det extra tydligt att det är där åtgärderna måste sättas in. Att tro att man kan avradikalisera någon genom att vinna en debatt om förintelsen i klassrummet då är man helt snett ute.

LÄRARE 1: Det håller jag med dig om helt och hållet. Det är ett mycket större arbete och då måste nog alla funktioner vara påkopplade. Från rektor, till lärare till elevhälsa. Alla funktioner.

LÄRARE 2: Men vårt jobb är ju liksom att stå upp för värdegrund och skydda andra elever från påhopp och ta den fighten och inte vika ner oss kring det. Vilket jag tycker vi varit väldigt tydliga med hela kollegiet. Uppifrån och ner.

LÄRARE 1: Jo men det har vi ju.

INTERVJUARE: Så om jag förstår er, eller dig då, Lärare 2, rätt, så är det inte ert jobb att hantera de här bakomliggande orsakerna kanske, alltså utanförskap och trassliga hemförhållanden och sånt. Det upplever ni inte att det är...

LÄRARE 2: Vi kan ju se till att det kommer vidare till rätt instans men vi är i första hand pedagoger i ett klassrum, det är där vårt uppdrag ligger.

LÄRARE 1: Vi är inte behandlare eller vårdare. Det är därför jag säger att alla funktioner måste kopplas på. Då behöver elevhälsan koppla för att sedan göra en remittering vidare så att personen i fråga får rätt hjälp för jag menar vi kan ju inte... (ohörbart)

LÄRARE 2: Sen är ju vi starka normsättare så jag menar där har vi en viktig roll för vad som är okej och inte okej att säga och göra.

LÄRARE 1: En jätteviktig roll.

LÄRARE 2: Jag menar i det här fallet har vi kommit så långt nu att hen...vi kan inte göra så mycket åt hens åsikter liksom men hen förstår att hen kan inte ge uttryck för sina åsikter här i skolan varken verbalt eller med sin klädsel, det är inte okej liksom. Det här tror vi också gynnar eleven på sikt när hen ska ut i arbetslivet och så att det går att hålla någon offentlig profil som funkar med samhällets normer och så vad man gör på fritiden och på egen kammare det får man göra där då.

INTERVJUARE: Ja. Men däremot så är det ert jobb att säga att ni slussar psykologiska problem och utanförskap vidare till nästa instans men däremot så är det ert jobb att möta de andra eleverna.

LÄRARE 1: Och den eleven också.

INTERVJUARE: Och den eleven. Hur hanterar ni det?

LÄRARE 1: Man får aldrig prata om enskild elev inför andra, det får man bara inte göra. Då begär man tjänstefel. Det som hände i det här läget det var att (ohörbart) sa att "ni får lita på att vi hanterar det här ärendet" men vi kan inte prata om någons åsikter i klassrummet som forum utan där är det mer att vi får, som du sa, vara goda förebilder och visa att vi står fast i vår grund och alltid är tydliga med att det inte får ske kränkningar mot andra elever. Där är uppdraget jättetydligt, det är klart att vi måste se till att övriga elever får en god miljö att vistas i dagligen men vi får ju inte prata om den...

LÄRARE 2: Sen är det så att vi inte har kommit i mål med att jag skulle vilja att det kom hit någon och berättade om gränsdragningarna kring hets mot folkgrupp för jag tänker ändå att om det begås lagbrott i klassrummet eller i skolans lokaler då har jag ett mycket tyngre mandat någonstans att gå in och liksom... inte kräva men... får man får tänka att det kan bli kränkning åt det hållet också liksom om man för tydligt och hårt markerar mot den eleven. Det blir en extra

stor utsatthet och så vidare så det är något man måste gå jävligt delikat kring för det kan bli en kränkingsanmälan från den eleven också att den känner sig för utsatt eller påhoppad. Men hade man ändå vetat i praktiken att ”det här är faktiskt hets mot folkgrupp som just nu begås” apropå stöd uppifrån, så har vi sökt aktivt med ljus och lykta efter någon som kan komma hit och ha den dragningen för oss och det billigaste alternativet vi fick var expo som ”bara” skulle ha 15 000 för att komma hit och ta det med oss på tre timmar. Den ideella stiftelsen expo.

INTERVJUARE: Men där det saknas en sådan gränsdragning är alltså läroplanen och skolans värdegrund som inte har den typen av gränsdragningar som ni kan förlita er på?

LÄRARE 1: Ja för där står ju kränkning och så och då tänker man att hets mot folkgrupp är självklart men det står ju inte var gränsen går så att säga, i läroplanen.

LÄRARE 2: Missförstå mig rätt här, jag menar liksom att så länge det inte är hets mot folkgrupp så släpper vi igenom kränkningar.

LÄRARE 1: Haha, nej självklart inte.

LÄRARE 2: Men det blir tyngre någonstans om det är ett lagbrott som begås, det hade varit väldigt skönt att veta i det här fallet. Vi hade varit tvungna att agera på ett annat sätt då hade vi varit tvungna att gå till polisen tillexempel än till elevhälsan. Det blir en annan väg man får gå. Det var mer dit jag ville än att... vårt bemötande i sig, att det inte är okej, blir lika starkt oavsett.

LÄRARE 1: Ja det blir det ju oavsett. Men nästa steg är lite annorlunda om det handlar om hets mot folkgrupp. Tror jag i alla fall.

INTERVJUARE: Det här är en lite ledande fråga men finns det inte en risk att ni blir åsiktspoliserna då? Att ni ska övervaka... man har ju två uppdrag, dels värdeöverförande men sen också ska man ju främja kritiskt tänkande och elevernas frigörelse och så vidare. Det blir väldigt dubbelt då.

LÄRARE 2: Men det ena måste ju överskugga det andra såklart. Kränkningar av andra elever och så, det spelar ingen roll hur mycket det handlar om någon sorts frigörelse eller så.

LÄRARE 1: Nej, en kränkning är en kränkning och den som blir kränkt är den som har den företrädande rätten att bestämma det så att säga. Och det är inte bara kopplat till högerextrema åsikter utan till alla typer av kränkningar givetvis och det är klart att då blir man väl åsiktspolis men då är det en del av vårt uppdrag. Vi måste ändå se till att... du får ha vilka åsikter du vill men man får inte uttrycka dem på det sättet att andra människor blir kränkta. Där får vi inte vika ner oss, det får vi ju inte, oavsett kränkning. Och det har vi haft några stycken... också.

INTERVJUARE: Varför tror ni att elever söker sig till en högerextrem världssyn? En mer filosofisk fråga än en fråga utifrån lärarperspektiv men...

LÄRARE 1: För en del tror jag det handlar om att det är tydligt, det är enkelt på ett sätt, det är också väldigt mycket gemenskap får man en bild av utifrån i alla fall. Det är ganska starka strukturer att förhålla sig till och det är tydligt ”vi mot dom”, man ingår i någonting, man får ett sammanhang. Jag tänker att vill vara i sammanhang och är du inte i ett sammanhang så kan du skaffa dig ett sammanhang och vissa grupper är...

LÄRARE 2: Och så får vi inte glömma att i deras ögon är dom de goda, dom står upp för...

LÄRARE 1: Den lilla människan.

LÄRARE 2: Ja och det rena Sverige och allt detta. Vi missar någonstans att... vi har vår bild av dessa rörelser men de ser inte sig själva på det viset. Dom är den lilla goda människan som vågar stå upp när alla andra är tysta och någon måste ta fighten. Jag menar det var som Mattias Karlsson sa ”segra eller dö, vi är en liten skara patrioter som nu måste ta den här fighten” liksom.

LÄRARE 1: Sen tycker jag också att de rörelserna är ganska skickliga på att hitta ungdomar faktiskt. Det är inte bara åt ett håll tänker jag.

LÄRARE 2: Sen idag är det också lättare med konspirationsteorier, de är lättare att få tag på, dom har blivit skickligare på att paketera sina åsikter och det är lättare att övertyga folk om att förintelsen inte har ägt rum idag än vad det var för ett antal år sen.

LÄRARE 1: Sen tänker jag också någonstans, det låter kanske lite.... Men det är också det här förbjudna. I tonåren om man tänker sig det förbjudna, någonting som lockar, att få provocera. Sen behöver man ju inte välja det högerextrema men det kan vara en del i det.

LÄRARE 2: Sen ska vi inte glömma det som hände 2015 och allting som kom efter det och hela det politiska samtalet vände och Sverigedemokraternas framväxt och legitimeringen av främlingsfientliga eller invandrarfientliga åsikter har gjort det oändligt mycket mer rumsrent idag än det var för bara 4–5 år sen. En större rekryteringsgrund för det. Steget från SD till en mer högerextrem del är inte lika långt. Nu finns Sd som en legitim språngbräda in i det.

INTERVJUARE: Mm, nu har jag tagit era 20 minuter. Om det inte är något ni vill lägga till?

LÄRARE 2: Jag skulle önska...apropå hela det som din undersökning handlar om att vi hade ett mer sammanhållet arbete kring detta som genomsyrate fler kurser...

LÄRARE 1: Tydligare.

LÄRARE 2: Där vi hade kanske enskilda temadagar, där vi hade ett genomtänkt helårsperspektiv kring de här frågorna. ”Då tar ni det i den kursen, då bryter vi för förintelsens minnesdag 27e januari, i historia tar vi detta, filosofikurserna där pratar vi moral” jag önskar att vi hade ett mer sammanhållet gediget arbete som gärna får vara initierat uppifrån men i vårt lilla kollegium är det inte så utan det är vi själva och vi kan ju skapa det ifall vi orkar och vill.

LÄRARE 1: Det är kanske den vägen vi måste gå tänker jag med tanke på att det som har hänt i år kommer inte vara en isolerad händelse. Skolan över huvud taget tror jag kommer ställas inför en mycket mer såna här frågor än man hanterat tidigare och jag tror att arbetet över huvud taget i skolan måste tydliggöras i de frågorna. Inte bara att det ska ske på någon temadag att ”tjoho nu är det förintelsens minnesdag” utan att det måste genomsyra hela verksamheten. Också det här med vilken fakta man förhåller sig till, det måste man alltid, alltid diskutera. Vilken fakta förhåller vi oss till, varför förhåller vi oss till den faktan. Det här med att vara kritisk måste förtydligas jättemycket och det måste genomsyra all typ av verksamhet. Det kan inte vara så att det är samhällsläraren och historieläraren som är ansvariga för att driva hela den här diskussionen kring främlingsfientlighet eller kränkningar över huvud taget. Jag tror verkligen att skolan som organisation måste fundera över detta.

LÄRARE 2: Sen har vi unikt goda möjligheter där eftersom vi är en så liten skola. Dels är vi ett litet kollegium där det är nära från idé till genomförande men också att alla pedagoger känner alla elever och vet i princip vad som händer i hela skolan. Det är mycket lättare att jobba på det sättet i ett sånt här sammanhang än om du är på en skola med 1500 elever där du ser eleverna 2 timmar i veckan och sen springer dom vidare till nästa kurs. Vi borde kan och bör göra något mer.

LÄRARE 1: Vi har värsta bästa utgångsläget egentligen men jag tänker ändå att alla skolor behöver ta sig en funderare.

LÄRARE 2: Det är mer utmanande på andra skolor hur man...

LÄRARE 1: Och även högstadieskolorna också. Det är inte bara en gymnasiefråga utan det måste starta tidigare.

LÄRARE 2: Det är lätt att det hamnar på samhälls och historielärares bord på något sätt. Och när man inte har dem längre så händer ingenting.

LÄRARE 1: Det är då det hamnar så mycket på den enskilda pedagogen och vad den brinner för för frågor och hur starkt den står. Därför kan vi också tänka på det rent organisatoriska; hur ser det ut organisationsnivå kontra gruppnivå. Ska det ligga på den enskilda pedagogen eller ska det vara ett skolgemensamt tänk runt det här där det inte går att välja bort. Att ”jag har lust att köra hållbar utveckling nu istället men det kan vi inte göra för nu ska vi göra detta”. Ska man ta det på allvar behöver man nog tänka igenom det hela vägen uppifrån och ner.

LÄRARE 2: Det är jäkligt angeläget.

LÄRARE 1: Och där kan man fundera på skolan och läroplan och hela...alla nivåerna egentligen.

LÄRARE 2: Det är som med allting. Våra värdegrundsdokument är välskrivna och det har man inga anmärkningar på men den stora frågan är hur omvandlar man det in i praktisk verksamhet.

LÄRARE 1: Ja precis.

LÄRARE 2: Nu är vi unika att vi kan göra det själva om vi vill men på större skolor så krävs det nog att ledningsnivån går in och aktivt pekar med hela handen och säger att nu ska detta göras. Då behöver man ha utbildning, som den vi ska åka på nu.

LÄRARE 1: Och även som rektor. Återigen hela ledet liksom. Sitter rektor väl förberedd så är det enklare att ge stöd till oss när vi står i situationen. Det är inte en enmansfråga liksom, det måste ske i hela organisationen. Även elevhälsan, hur hanterar dem det när de får in personen i fråga i rummet. Hur går de vidare, vilka kan vi samarbeta med. Skolan är inte en ö. Vilka ska vi samarbeta med i dessa frågorna i vårt närsamhälle till exempel. Hur rustade står vården om något händer... jag tänker att det är en jättekomplicerad fråga. Definitivt... Jag bor också i den här stan och har två barn som går i skolan. Jag menar det är inte så lätt att stå upp emot, säg en sån organisation, som enskild lärare. Man är ganska utlämnad. Jag menar mitt namn finns ju där i skolkatalogen och på hemsidan. Mm.

INTERVJUARE: Tack snälla hörni!

9.3 Appendix 3 – Lärare 3

Man, historia-och samhällslärare. Arbetar på en kommunal medelstor skola i centrala Göteborg.

Transkribering av intervju mellan intervjuare och Lärare 3

INTERVJUARE: Den här undersökningen som jag håller på med handlar om hur arbetet mot högerextremism ser ut i skolan, så då intervjuar jag rektorer och lärare om deras strategier typ. Så det första... egentligen skulle jag vilja börja med att fråga lite filosofisk vad du tror det är som för att elever lockas till en högerextrem världssyn?

LÄRARE 3: Ja... det är väl gemenskap antar jag. Det säger kanske alla. Ett sammanhang. Det kan ju vara vilket sammanhang som helst då men varför det skulle vara just det sammanhanget... Det har väl att göra med att det är ganska lätta svar på saker så det kan attrahera en ung person. Jag tror att man kan känna att det är lätt att förstå det samtidigt som man känner att man knäckt en kod. Att "aha det är det som är problemet", man köper dem grejerna och då blir man ganska snabbt övertygad utan att behöva göra så mycket analyser. Det är väl som att se genus i allt eller sådär, de börjar se kulturgrejer som svaret på alla frågor. De får sådana uppvaknanden och sådana glasögon. Om man exponeras för det när man är i en mottaglig ålder så är det svårt att... Jag får ju inte av mig mina genusglasögon direkt. Det ser man ju hela tiden och det är väl samma gör dem, i guess. Att de får en stark övertygelse och så bekräftas den världsbilden i olika saker de ser och läser. Om man exponeras för såna här teorier och tycker att det stämmer en gång då är det väl ganska lätt att tänka att "ah det här bekräftar ju bara det" liksom, man ser en annan sak "så här var det ju inte förut i Sverige, och nu är det så, ja det är invandringen.

INTERVJUARE: Att det finns en sorts confirmation bias, att man letar det, den förklaringsmodellen?

LÄRARE 3: Ja, exakt. Man får såna glasögon på sig och så ser man det. Jag tror sammanhangsgrejen är jätteviktig också. Man blir boostad av varandra och på nätet får man sammanhang, folk som sitter och chattar.

INTERVJUARE: Som lärare då, om du skulle definiera din roll i att motverka högerextremism, hur tycker du att den ser ut?

LÄRARE 3: Jag har ju lite speciell grupp ändå, jag har aktiva Sverigedemokrater, i den grupp som jag är mentor för, som är engagerade ungsvenskar. Min roll är... jag vill verkligen... Det finns fascistiska tendenser, antidemokratiska tendenser i den här rörelsen så därför tycker jag inte att det är konstigt att säga att det är skolans uppdrag att försöka få dem att tänka i andra banor. I vissa frågor i alla fall. Faktiskt. Mitt uppdrag är ju inte att få dem att rösta på något särskilt parti eller sådär men i vissa frågor när det kommer till de unga mer radikala, där har skolan ett uppdrag att hjälpa dem att acceptera mångkultur, för det gör de inte.

INTERVJUARE: Kan du se då, under den tiden som du har haft dem, kan du se att det har skett en radikalisering?

LÄRARE 3: Nej... jag hade en elev, de är ju ganska intresserade, så han kom och frågade mig en gång var jag tror att han står på en GAL-TAN höger/vänster-skala? Och jag sa "jag skulle tro att du har flyttat dig från det ena nedre hörnet, Tan, högerhörnet. Det känns som att du har glidit lite in mot mitten". Jag tycker han är ganska nyfiken ändå när vi diskuterar saker. Diskussionerna

vi har i klassrummet blir ibland utav den... det här gänget är ganska intresserade så det blir ofta att de hörs mycket och då måste jag vara den som presenterar motargumenten ibland. Vissa är inte öppna för det men den här killen är ganska nyfiken så när jag sa att det kändes som han har glidit in mer mot mitten då sa han att ”ja det har jag gjort”. Han hade gjort ett sånt test just då och hamnat lite till vänster om mitten och lite mot GAL så han var förvånad. Han är inte i kärnan av de här men det var lite intressant.

När vi började då hade vi en grej där vi åkte ut och tältade på en ö med hela gruppen och första natten där så var det ett gäng som hade funnit varandra i det här, några av dem känner varandra sen tidigare och som ställde sig i en ring och spelade från mobilen en metal-variant av svenska nationalsången och skreksjög med i den med handen på bröstet i någon typ av bredbent ställning och jag fick en sån jävla klump i magen... Tänk dig, nu ska jag jobba och vara mentor för det här gänget i tre år, det kommer bli clinge. Jag hade svårt att sova och bestämde mig tidigt och lite i samråd med andra, men mest att jag tänkte det själv, att jag får verkligen inte bara försöka kväva det här, det kommer inte att gå. Så vi har haft ganska högt till tak och kunnat prata om saker. Våra diskussioner ibland blir lite konstiga. Man får ta död på det när det blir lite halvhomofobisk stämning, jag vet att det finns folk som är gay i klassen, de är för USA:s nuvarande gun-laws och tycker att det är okej. Den diskussionen körde vi verkligen och den fick ganska mycket utrymme. Där kan man tänka att det nästan är emot svenska värderingar men där har jag... Vi har även pratat brott och statistik och då kan man vara lite ängslig och ta upp invandring som en förklaring men försökte verkligen hitta all statistik som finns och ta fram det på bordet och försöka att det finns andra saker som förklarar det här ännu mer. Att en större riskfaktor är att man är ung och fattig till exempel men det finns även andra studier som visar på överrepresentation bland invandrare och ha ett samtal om det. Jag tror inte att något annat funkar och jag tror inte att de har radikaliserats utan snarare tvärt om. Och det är skönt.

INTERVJUARE: Då låter det som att du tagit ett ganska stort ansvar för den här gruppen. Det innebär mer jobb än om du inte hade haft den här gruppen?

LÄRARE 3: Jag tänker på den här gruppen varje dag. Jag har dem både i historia och samhällskunskap och i våra lektioner som heter Tema en gång i veckan där vi kan göra lite vad som helst. Vi har åkt på museum tre gånger och ibland kör jag bara samhällskunskap och ibland byter vi så ett en annan lärare tar min klass och jag tar en annan men oftast har jag dem på det också och då har jag dem varje dag. När jag planerar mina lektioner så tänker jag på den här gruppen hela tiden och låter dem definiera väldigt mycket av det jag gör. Jag vill att saker ska landa rätt hos dem och jag vill att de dels ska få tänka själva och dels komma till insikter själva, inte bara spraya det på dem. Mycket med vilka saker jag tar upp i historien sådär. Mer i historieundervisningen, hur Europa...dels alla brott mot mänskligheten, för där går inte att diskutera så mycket, det är hårda fakta liksom. De har ibland en föreställning om att Europa har varit det mest civiliserade folket och kontinenten alltid, det har jag märkt så då har jag verkligen försökt ha lektioner om till exempel alla upptäckter i Kina, och det landar bra. Dom gillar det. När man kommer med fakta från historien. De är inte så att de tar upp... de är inte så trolliga på det sättet, nättroll, det är min känsla att de responderar ganska bra på hårda fakta, det är skönt.

INTERVJUARE: Varför tror du att det kommer sig att det här stora ansvaret har fallit på dig? Är det på grund av dina ämnen eller för hur du är som person?

LÄRARE 3: Att jag är mentor, jag är ju mentor för den gruppen. Men också mina ämnen. Jag hade kanske hoppats... jag blev på riktigt ganska illa berörd den där första kvällen och då var det såhär ”det är lugnt, vi kommer jobba tillsammans med det här” men det har kanske inte blivit så

mycket av det. Det var en gång i höstas där det gjordes ett konto, ett instagramkonto av klassen där de gjorde memes på olika saker. Då dök det upp något, det hade samma bildspråk som, inte den mest extrema högern men ändå, de hade ju med den här Pepe, så det blir alt-right. De hade gjort om den här bilden som han, vad heter han, moderat, skägg...

INTERVJUARE: Bali?

LÄRARE 3: Ja, exakt. En bild när han siktar mot DN, Call of Duty grejen, då hade dom gjort någon sån "på samhällskunskapslektionen" typ, med bilder på dem, beredda med sina argument. Då försökte jag ta upp det, vill vi ha en debatt i samhället eller handlar det om att skjuta ner varandra med våra argument eller vill vi komma överens och förstå varandra? Dom var ganska tysta då, dom tog in det

INTERVJUARE: Dom blev lite påkomna då också?

LÄRARE 3: Ja lite påkomna. En bild på mig var med också. En bild... Händelseboken eller vad det stod, så var det miljöpartiets logga och så var mitt ansikte med där. Det var lite otrevligt. Då var jag stenhård och sa "det här ska bort", och så bad dom om ursäkt. Det är konstigt för dom tycker typ om mig, det är svinkonstigt. Jag tror dom tycker att vi har en bra relation, men det är jag ju glad för såklart, annars hade det varit väldigt svårt. Jag tror att dom tyckte att det där var lite med glimten i ögat men jag tyckte att det hade passerat en gräns ganska tydligt. Jag vill fan inte vara med på deras memes, typ.

När vi pratade om något på lektionen så var det en som blev intresserade av generationer, hur olika generationer varit mer eller mindre intresserade av frihet eller kollektivitet och traditioner så hade vi pratat om generation X och Y. Då följde en av de här killarna med mig till mitt arbetsrum och så kollade vi på en bild som jag visste fanns i en bok som vi har över det här. Det har gjort någon graf över generationers attityder typ. Dom är väldigt intresserade, tycker det är kul och jag tycker också det kan ge någonting. Jag försöker bara använda deras genuina intresse. Sen har de inte så jättehög status bland de andra i klassen heller, faktiskt inte.

INTERVJUARE: Näe, för jag tänkte fråga om det, hur hanterar du dom andra eleverna och vad tycker dom? Suckar dom över det här typ?

LÄRARE 3: Dom hade kunnat få sånt jävla inflytande om dom varit lite coolare typ, men dom är ju inte alls coola utan töntiga... det tror jag dom andra tycker, många. Dock så tror jag dom andra eleverna tänker att det här är väldigt smarta elever som vet hur världen är beskaffad, så kanske ändå att dom tar in lite saker. Men social har de ingen status. Det är ju en ganska höger skola, det vet jag inte om det beror på att den här gruppen har dragit åt ena eller andra hållet. Vissa av tjejerna är ganska queera och dom säger emot ibland, men dom är också såna där att...

Dom gillar Ebba Bush Thor typ, såna starka kvinnor, så det finns ingen jätte clinge i klassen. INTERVJUARE: Men när du lyfter den här problematiken då, att du är orolig över de här grejerna och när såna händelser händer men instagramkontot eller när ni var och campade. Får du några direktiv eller någon handlingsplan eller något sätt du bör gå till väga från lärare din chef?

LÄRARE 3: Näe det får jag inte, men alla var överens, de visade när de här memesen kom så fattade dom nog inte riktigt vad det var men så fick jag visa Pepe, för det var inte alla som var med på vad det var, så visade jag några som var riktigt grova för jag ville att dom skulle fatta allvaret i det, vad det är för symbolik. Då vart det "det här är ju sjukt, det här ska bort, du får säga till om du vill ha hjälp". Det var mer så, ingen plan. Men dom är så... inte elaka mot någon, schyssta. Vi har mycket mer problem med andra elever som mobbar och är jävliga. Det här är ett ganska intresserade och kommer alltid i tid, gör det dom ska och ja... Dom är ju inte nazister

alls. Dom hatar ju nazister, och är jävligt noga med att säga det hela tiden, precis som många nog är i SD-lägret. De hatar ju all extremism.

INTERVJUARE: Ja, dom är någon slags extremcenter?

LÄRARE 3: Nja, alltså mina SD-elever, de vill verkligen visa att nazism det är hemskt.

INTERVJUARE: Tror du att det finns någon risk då att om du inte tog det här ansvaret som du tar, att de skulle förskjutas de här åsikterna.

LÄRARE 3: Hm, nja jag vet inte...

INTERVJUARE: Man vill ju ändå tro det, att det man gör som lärare har effekt.

LÄRARE 3: Jag tror ju att dom blivit mer moderata av det här, jag tror inte dom hade varit nazister annars heller men kanske kunnat... om jag hade valt en annan strategi, att sätta hårt mot hårt på ett annat sätt, då tror jag att dom hade kunnat bli mer anti-etablissemang än vad de redan är, för det är dom. Det är också extremhöger det med men jag tror inte dom hade varit nazister. Dom är så intresserade av historia och har full koll, det är inte som att dom är alls förintelseförnekare, de har 100 koll på allt sånt där och tycker det är vidrigt. De är ganska Israelvänliga och så, dom är inte antisemiter. Dom gillar inte Islam.

INTERVJUARE: En sak som jag upptäckt med den här uppsatsen är att det är väldigt svårt att definiera högerextremism. Att alla som försöker har någon sorts... man passar in då hur extrem extremismen är med om man är för eller emot demokrati, Israel eller Palestina, är man för eller emot homosexuella, islam, osv.

LÄRARE 3: Ja det är svårt. Dom är verkligen inte emot demokrati, för det är det dom pratar om ofta, att SD blir utsatta för antidemokratiska handlingar, att de inte får vara med på nobelmiddagen eller vad det kan vara. Om dom skulle uttrycka någon skepsis mot demokrati vore det verkligen att tala emot sig själva. Däremot lite homofobiska tendenser och helt klart anti-islam hela tiden... och väldigt stark nationalism liksom. Annie Lööf har tydligen sagt någon gång att det inte finns någon svensk kultur och det tar dom upp ofta, dom hatar det.

INTERVJUARE: En vanlig meme i högermiljön.

LÄRARE 3: Säkert. Och vissa saker som de tar upp är inte från någon etablerad media. De har väldigt SVT-skepsis. Vi hade ett moment om media och SVT och då var det "lägg ner SVT" och sånt där. De har det språket också, det amerikanska, att dom pratar om "vänsterliberala", det pratar man inte om i Sverige oftast utan det är amerikansk lingo, att SVT är vänsterliberal smörja och sånt där.

INTERVJUARE: Just det, klumpar ihop alla andra.

LÄRARE 3: Jag tror att Annie Lööf är verkligen fienden, och kanske sossarna. De är ju från arbetarhem allihop, vad jag vet, så det finns inte det här riktiga föraktet mot en arbetarrörelse utan det är mer etablissemang.

INTERVJUARE: Men förutom i din klass då, tycker du att skolan som helhet tar några krafttag mot det här?

LÄRARE 3: Vi borde göra det mer, vi borde verkligen prata om det här mer. Det är ändå en skola med nästan inga invandrare, det finns en tjej med slöja på hela skolan. Hur är det för de här invandrareleverna att gå här? Vad gör vi för att det ska kännas tryggt och bra? SD fick 20% i skolvalet, det hade kunnat vara mer men... Det finns, inom försvaret och sånt där, dom vill ju bli poliser och där finns det också en höger... GW sa det någon gång att han tror minst hälften av alla poliser är SD liksom. Det här är något vi måste prata om, tycker jag. Sd försöker ju tvätta bort sin historia men det säger ändå någonting. Men jag vet inte, är dom högerextrema SD? Ja det är dom väl, tycker jag i alla fall.

INTERVJUARE: När jag kollar på definitioner så är det väl vissa undergrupperingar av SD, själva partiet räknas nog inte som högerextremt men däremot Ungsvenskarna eller de här utbrytarna Alternativ för Sverige och såna här. De glider ju inte och ut ur varandra de här grupperna och kan finnas i samma forum och lyssna på samma musik och gå på samma föreläsningar.

LÄRARE 3: Den har vi kikat på med klassen om alternativhögern och haft seminarium, det har jag gjort med flera grupper, den är svinbra, uppdrag granskning om alternativhögern som visar att det här är helt klart antidemokratiska krafter, som ingen i min klass säger att dom stödjer. Även om dom är trollfabriken bakom mycket av memesen som dom tycker är kul. Det pratade vi om. Där ser man i den dokumentären tydligt samhörigheten mellan de antidemokratiska och SD. När det finns sånt tydligt och jättebra material då visar jag det, då är det inte jag som behöver stå och argumentera emot dem, då har jag bara valt det här. Så kan jag ta en dokumentär om Kina en annan gång, problemet med den här socialistiska statskapitalismen, då tycker dom att det blir jämt uppvägt. För det är alltid en invändning. Inför utvecklingssamtalet fick dom skriva vad som är bra med skolan, då var det en av de här killarna som skrev att det är bra för att det är politiskt neutralt. Jag vet inte om jag ska bli glad då för jag tycker på något sätt att de måste få motstånd men samtidigt så hoppas jag att jag kan nå dem på konstruktiva sätt när de tycker så. Jag kom på en grej jag gjort i tvåan också. Där finns några som är lite mer subtilt, de är inte engagerade eller så, men de har dom här åsikterna också. Där körde vi ett ganska långt moment om att fascismen växer. Den Samhälle 2 är mer fri, där kan man köra såna teman. Då hade vi en övning inför examinationen där de fick prata om i grupper, läsa på och diskutera om huruvida SD är ett fascistiskt parti. Vi läste en text av Henrik Arnstad som tycker det och en text av Dick Harrison som tycker att det kan man inte säga. Det ska jag göra med min mentorsklass också nästa år.

INTERVJUARE: Och det fungerade bra?

LÄRARE 3: Ja det funkade svinbra i den gruppen men där är ingen som är uttalat med i SD. Men däremot i min klass där dom är med i SD och alla vet det, dom vet att jag vet det, att jag då lyfter en uppgift som heter ”är SD ett fascistiskt parti” det kan ju göra dem lite irriterade. Jag får ju vara tydlig då direkt med att säga att vi kommer läsa källor som är emot det och att det här är en samhällsfråga som är av relevans för det finns folk som tycker det. Jag säger inte att jag tycker det får jag ju säga då men det finns de här två lägren och då kan man diskutera det. Den funkade bra faktiskt. Och så läste vi en bok som hette ”on tyranny”, i Svenska och samhällskunskap i tvåan, som handlar om hur vi kan förhindra att vi får mera auktoritära stater. Det handlar om utvecklingen i USA, med Trump som jämförs med tyranniska och fascistiska tendenser, Polen, Ungern och allt det kan va. Den ska vi också göra igen. Där står det bara om ”presidenten” men presidenten gör exakt det här som Hitler gjorde, typ så står det, det är sånt historiebruk ”det här gjorde Hitler”. Den är ganska tydligt liberal så vi får se hur de svarar på den uppgiften. Där vill jag bara att dom ska använda boken så det kan hända att dom inte vill det... för dom gillar ju Trump, vi får se. Lite såna uppgifter. Men jag försöker vara noga med att det finns utrymme att diskutera, se olika perspektiv och sånt. Det jag tror är vägen till att de får mer insikter är att de får öva i att få olika perspektiv på saker för dom är dåliga på det som fan. Dom har tunnelseende och är fast i värsta filterbubblorna på nätet dom följer bara såna här höger... nu är inte han så högerextrem men jag kan höra Alexander Bard ordagrant att någon räcker upp handen och säger något han har sagt om vad manlighet är. Räckte upp handen någon gång och sa ”Asså män

behöver inte sånt här, män behöver åka ut i skogen och träffas, bygga en totempåle”, haha det är ordagrant.

INTERVJUARE: Just det, just det... Det låter som du har en ganska studiemotiverad grupp överlag här?

LÄRARE 3: Ja det är höga intag här ju. Det blir svårare att sätta betyg på för dom är dåliga på det här med perspektiv. Dom förväntar sig få A, för att dom kan mycket och kan saker som inte jag kan i historia, särskilt detaljer kring krig och sånt som jag inte har någon aning om. Jag försöker bara säga ”wow, ja det stämmer säker, kul att du berättar”. Det tycker inte alla deras klasskompisar dock, dom blir så jävla uttråkade om dom kör för länge så då får man bryta ibland...men dom förväntar sig att få A då i samhälle och historia men dom ligger inte alltid alls på den nivån, oftast lite lägre, för att dom är så dåliga på motargumenten och perspektiv. Vi försöker öva argumenterande texter men dom öser på med sina argument men motargumenten och vad de kan ha för förtjänster, motargumenten, det ser dom inte på ett bra sätt. Historia där kanske det kommer gå att sätta A ändå... Jag har bara fått öva det här med just historiebruk och det har vi gjort flera gånger. Men i samhällskunskapen då kommer det inte bli A för någon av dem om det inte händer något annat nu på slutet för där saknas just det där. Deras argumenterande texter blir som en arg facebook-kommentar ibland.

INTERVJUARE: Tror du det finns en risk att dom tror att det är deras åsikter som betygssätts?

LÄRARE 3: Ja det finns ju det. Vi har ju pratat om det också. Jag har sagt ganska uttryckligen, jag vill kanske inte säga så riktigt för då tänker dom att jag går med på att vi har olika åsikter, och det vill jag inte säga rakt ut. Men... jag har ändå sagt att om ni kollar på dem som är duktiga politiker, som ni ser upp till, dom måste alltid ha bra svar till motargumenten och måste förstå dem, ni måste också det. Jag tror att dom fattar, men så är dom ju inte bra på det ändå. Det kommer nog kanske inte kunna bli A... Det är dåligt språk också ofta så det blir inget schvung i deras inlämningstexter. Det försöker man ju se bortom men för högsta betyg ska man kanske kunna uttrycka sig i olika former på ett bra sätt också. Men B kanske det kan bli...

INTERVJUARE: Jag har tagit dina 25 minuter plus!

LÄRARE 3: Ja det är trevligt att prata omd et här.

INTERVJUARE: Ja verkligen. Har du något annat du vill lägga till som du tänkt på?

LÄRARE 3: Finns det något på det här ämnet... Jag är en ganska annan lärare när jag är med min vårdklass där det finns ett svenskt efternamn i hela klassen och hon är aldrig där. Där alla är nästan nyanlända. Då är jag ganska såhär ”SD är emot invandring och dom är inget schyssta, dom är dåliga av dessa olika anledningar” haha, Och ta upp deras nazistiska historia och inte trycka in något annat för jag känner att det fan är min plikt att berätta vad det här är för parti typ, så att dom vet det. Så det gör jag på ett annat sätt... jag vet inte om det är fullt egentligen men jag tycker att det är mitt ansvar att förbereda dem för samhället. Jag vill inte att dom ska bli inlurade i någon tro att det här är ett parti som tycker att integrationen har funkade dåligt, vilket dom ibland saluför sig som i förorter typ. Stålsätta och ge dem en förståelse att det här är inte sant. Dom skulle nog tycka att det var inte bra om dom fick vara med och höra vad jag säger där, att det inte var neutralt. Det är inte helt neutralt heller... men.

INTERVJUARE: Det kanske inte är ens jobb att vara helt neutral? Det finns ju en värdegrund också.

LÄRARE 3: Ja exakt. Jag vill inte att dom ska gå ut i samhället och bli lurade... Dom har fått gissa vad jag röstar på i min mentorsklass och dom har ju ganska fel, vilket jag är glad för. Det var ju ett tag sen i och för sig så det kan hända att det hänt saker sen dess men dom gissade ju

centerpartiet och moderaterna och socialdemokraterna, så det är jag ganska nöjd med faktiskt. Sen vet dom att jag var i Kungälv, och jag berättade om det dagen efter hur det var och sånt där så då kanske dom tänker något annat.

INTERVJUARE: Men det var sossar och moderater i Kungälv också.

LÄRARE 3: Ja det var ju det, vi får se vad dom läser ut av det. Ja men det var det.

INTERVJUARE: Ja. Tusen tack!

9.4 Appendix 4 – Lärare 4

Man, arbetar som samhälls-och idrottslärare på en medelstor kommunal skola i centrala Göteborg.

Transkribering av intervju mellan intervjuare och Lärare 4.

INTERVJUARE: Om du inte vill svara på något är det bara att säga det, om du inte vill vara med i efterhand är det bara att säga till också.

LÄRARE 4: Yes!

INTERVJUARE: Den här undersökningen som jag håller på med handlar då om hur arbetet mot högerextremism ser ut i skolan. Då intervjuar jag lärare och rektorer för att ta reda på strategier och hur man upplever den här problematiken. Så jag tänkte börja med att fråga dig, varför tror du att elever tar till sig en högerextrem världssyn?

LÄRARE 4: Det är nog ganska många olika anledningar till det. Jag tror att dels kan det vara så att man upplever en frustration över att man kanske är lite utanför själv eller att ens familj på något sätt är det. Det andra kan vara att föräldrarna har haft en viss påverkan i sitt sätt att socialisera barnen. Det tredje kan vara att man på något sätt lever i en omvärld där man matas med information om att det finns en grupp som påverkar mig negativt. Så det finns nog många olika skäl till det, tänker jag.

INTERVJUARE: Ja, så är det säkert. Men har du stött på den här problematiken?

LÄRARE 4: Mm, det har jag gjort och det är ju väldigt svårt för det har varit så många olika typer av främlingsfientlighet kan man säga. Både antisemitism men också islamofobi. Det möter man ibland. Tyvärr.

INTERVJUARE: Vad tycker du att din roll är då, när du möter högerextrema elever eller högerextrema uttryck?

LÄRARE 4: Ja, det är ju väldigt tydligt utifrån vad vi har för förhållningssätt på skolan. Vi är en tolerant skola och då ingår det i mitt uppdrag, dels i min yrkesroll, att motverka rasism och främlingsfientlighet men också som person och människa delar jag inte de här uppfattningarna så av den anledningen blir det på ett dubbelt plan. Både professionellt men också privat att jag tycker att det är fel. Min roll i det är ganska tydlig, att markera att det inte är acceptabelt. Det svåra någonstans är att göra det på ett sätt så att eleven också förstår att det inte är okej. Så att de inte vänder sig emot en, det är det svåra.

INTERVJUARE: När du har stött på islamofobi och antisemitism och såna uttryck, känner du då att du fått stöd eller finns det någon handlingsplan? Har du fått prova dig fram vad som funkar bäst?

LÄRARE 4: Ja, mer prova mig fram. Det kan också ha att göra med att jag inte har stenkoll alltid hur vi ska göra och exakt vid varje tillfälle. Det har varit så att en av mina rektorer, eller båda faktiskt, har uppmärksammat det här problemet, vid två olika situationer men den ena var jag inte direkt inblandad i. Det handlar om någon sorts hantering av problemet och då är det ganska mycket pröva sig fram tycker jag. Det är också svårt för i vissa situationer, i klassrummet exempelvis, då markerar jag direkt att det här är inte acceptabelt eftersom det är viktigt att de andra eleverna hör att jag markerar mot det. Men då försöker jag ändå tänka på att jag gör det så att jag inte hamnar i någon... det är väldigt svårt när det är ett ämne som är så pass starkt laddat liksom, men jag vill på något sätt resonera med eleven för att förstå varför den känner såhär, vad den är rädd för eller vad det är som gör att den upplever det här så starkt som dom ofta gör när det gäller dom här grejerna. Då handlar det om att vara flexibel och pröva sig fram. Sen får man ta hjälp om det är så att det här funkar inte. Man pratar med sina kollegor och ser vad dom har för tankar, om dom märker det, vad vi ska göra, hur vi ska tänka. Men det har varit lite olika.

INTERVJUARE: Upplever du att ni pratar i arbetslaget om såna här frågor, till exempel hur man bemöter islamofobi i klassrummet?

LÄRARE 4: Här gör vi verkligen det. På den andra skolan där jag jobbar gör vi inte det, tycker jag. Det tycker jag är mer problematiskt. För där är det mer antisemitism och det tycker jag är väldigt beklagligt.

INTERVJUARE: Vad beror det på då? Att dom inte tar tag i det?

LÄRARE 4: Ehm, jag tror att... elevgruppen är helt annorlunda, dom är väldigt olika. Där finns det ganska många elever som har erfarenheter av dels personliga men också i familjen erfarenheter av utsatthet. Då kanske det är direkt eller indirekt så att man skapat ett fiendskap mot Israel. Där möter man ganska tydligt ett ganska kraftfullt agerande från eleverna ibland och då tror jag att man backar lite för att man inte vill stöta sig med dem liksom.

INTERVJUARE: Det är ännu känsligare på något sätt, antisemitism, än vad islamofobi är. Det är bara min egen åsikt men det men det pratas ändå mer om islamofobi, att det är ett problem vi har. Men antisemitism det kanske inte är något man...

LÄRARE 4: Näe, jag upplever också lite det och jag tror att det har att göra med att den minoritetsgruppen är mycket större idag i samhället. När jag växte upp så fick vi, och du också kanske, den här boken i skolan från Göran Persson om andra världskriget och förintelsen.

INTERVJUARE: Just det! "Det här ska vi aldrig glömma" eller något sånt?

LÄRARE 4: "Om det här må ni berätta" eller nåt sånt där.

INTERVJUARE: Ja, just det.

LÄRARE 4: Den tror jag inte man hade delat ut idag faktiskt men det är en helt egen tanke, den har jag inget stöd för.

INTERVJUARE: Jo men jag tror att det är så, det var några år där när vi fick den.

LÄRARE 4: Ja. Och jag tror att den hade... alltså islamofobin den är så himla stor, den är politisk...det är antisemitismen med men det ligger så nära det partipolitiska landskapet vi har. Därför tror jag också att den är mer på tapeten. Och att vi har en större invandring av muslimer i Sverige gör att vi diskuterar det mer och känner att det är viktigare.

INTERVJUARE: Ja säkert. Men om vi tar den här skolan då. Skulle du säga att det finns grupperingar av högerextrema elever?

LÄRARE 4: Ja det finns en grupp som vi har haft lite diskussion runt och där är det väl ganska mycket utifrån Sverigedemokraternas ungdomsförbund. Vi hade en incident där det var ett par av eleverna som, på en av aktiviteterna vi gjorde, försökte rekrytera andra elever till förbundet. Då är det ganska allvarligt tycker vi, och jag. Jag var inte med när det skedde, jag hade lämnat den aktiviteten då, men fick höra om det i efterhand. Jag har inte de eleverna själv så jag har ingen relation till dem förutom att jag vet vilka det är. Men det har skett. Och det är ett ganska stort problem tycker jag samtidigt som... det här är också svårt för jag vill ju att ungdomar ska vara aktiva inom politiken, jag tycker det är jättekul liksom, men det är en skillnad på att vara det och att vara islamofob eller främlingsfientlig eller rasist liksom, om man uttrycker det. Som jag förstår det så är det lite blandat där i den klicken men jag har inte den insynen riktigt så det blir lite konstigt att prata om dom för mycket när jag inte är så insatt i den gruppen. Men däremot så har jag haft tidigare elever som har hyst dom tankarna också. Då har det varit enklare på det sättet att då har jag kunnat fronta det och prata mer om det men här på skolan så är det mer att vi i arbetslaget har diskuterat just den här gruppen, hur vi ska handskas med det och hur de berörda lärarna känner.

INTERVJUARE: De gånger du har haft kontinuerligt elever som har haft antidemokratiska åsikter eller fascistiska... det är brett hur man definierar det men tycker du att skolan och lärarna har lyckats med att få dem att resonera på ett annat sätt eller har det snarare blivit så att de gått åt andra hållet och blivit "värre" eller vad man ska säga?

LÄRARE 4: Både och, det är olika. Vissa gånger har det gått väldigt bra, andra gånger är det betydligt kämpigare. Det hänger oftast ihop med att det finns en annan problembild runt eleverna. Vissa gånger har det gått väldigt bra att identifiera "vad beror det här på". Andra gånger kanske man lyckas identifiera det men kan ändå inte råda bot på det för att det är för mycket annan problematik runt om. Då är det jäkligt svårt. Jag har elever nu som är mer eller mindre odemokratiska. Vissa går att nå i det, dom kan skoja om det men dom vet någonstans var jag står och vad som är acceptabelt och inte fast dom tycker ändå det är roligt att utmana mig och testa gränserna. Det är aldrig någon som... jag har aldrig varit med om en situation då någon gjort något mot någon annan, kallat någon för öknamn eller så, det har jag aldrig varit med om. Det har varit mer skällsord, inte främlingsfientliga påhopp, det har jag aldrig varit med om.

INTERVJUARE: Det kanske är en tydlig gräns för eleverna som de går över i så fall?

LÄRARE 4: Ja, jag tror det. Det sker ju... det är klart att det är slagsmål och sådant på skolan och det uppstår problem av olika slag och i dom situationerna kanske det uppstår såna saker men det är inget som jag har varit inblandad i eller varit i närheten av. Jag tror att det är någon gränsdragning där, precis som du säger, att man går inte så långt riktigt. Däremot att man kallar varandra andra öknamn och skällsord, det gör dom mer, men den gränsen går dom inte över.

INTERVJUARE: Det blir också så tydligt för skolan då. Det är mycket svårare att agera mot någon som har åsikter. Man är ju fri att ha vilka åsikter man vill liksom men det blir så svart på vitt om man skulle börja kalla folk för antisemitiska eller islamofobiska grejer. Då skulle skolan också bli tvungen att agera ju, på ett annat sätt.

LÄRARE 4: Det man ska ha med sig också, via skollagen, är att man får ju inte säga vad som helst i ett klassrum. Eleverna tror ibland att de kan, via yttrandefriheten... dom är väldigt medvetna om vilka rättigheter dom har oftast men just med att vi har ju ett mandat där, om dom

stör undervisningen för mycket kan vi skicka ut dem. Då kan man tänka sig att i en sån situation för mig är det ingen diskussion, då är det ”där är dörren, nu får du gå härifrån”. Då handlar det om det. Det är också väldigt svårt för man vill ju skapa en relation med eleverna och försöka få dem att vända. Om man är konfrontativ och liksom trycker ner dem i sina åsikter då tror jag att det mötet och den relationen försämras så pass mycket att det inte går att reparera det alltid. Och det är jättesvårt. Hur långt... var går gränsen för det? Jag har ganska stort tålamod och det kanske inte alltid är bra för att jag kanske borde säga stopp snabbare. Men samtidigt kan det vara så att de här eleverna är vana vid att de får skit och blir utslängda och sådär och att man bara eskalerar beteendet på något sätt. Det är jättesvårt.

INTERVJUARE: Ja det är ju det. Jag har inte stött på någon hittills som har sagt såhär ”Jo hur man hanterar det, det ska jag berätta för dig” liksom.

LÄRARE 4: Haha nej. Jag tror ju väldigt mycket på att man måste lyssna på vad som är underliggande här. De här tankarna bygger på någon typ av rädsla upplever jag oftast, eller oro av olika skäl. Då måste jag på något sätt försöka förstå varför den oron finns eller vad man är rädd för. Det är många gånger såhär att man hör ”Jag tycker vi ska ha luciatåg och att vi ska ha skolavslutningar i kyrkan”. Ja men varför är det viktigt då? Varför skulle vi... Är det liksom mysig stämning du är rädd för att bli av med eller är luciatåget i sig så himla viktigt? Vad är du så rädd att bli av med och förlora, liksom? Det kan vara svårt men jag tror ändå det är viktigt att prata med dom här. Eller det är viktigt. Vi måste lyssna på de här människorna också för att förstå varför de känner såhär för annars kommer dom bara gå här i tre år och sedan kommer det här eskalera. Någonstans måste vi samtala med dem och förstå varför dom känner såhär.

INTERVJUARE: Du sa i början att det handlade om också att man upplever ett utanförskap och det är återkommande för dem jag pratat med. Om det är en förklaringsfaktor, hur tycker du att skolan kan arbeta mot det? Alltså mot känslan av utanförskap?

LÄRARE 4: Här har vi ganska många gemensamma aktiviteter, man gör grejer tillsammans, man bygger erfarenheter ihop. Att man också liksom försöker att aktivt jobba tillsammans med andra människor. Att man sätts ihop med andra individer, får försöka samarbeta och delar idéer och tankar. Att dom inte själva får gruppera sig till exempel, att de inte får välja vilka de ska sitta med utan kanske måste sitta med vissa och så får man jobba ihop med den och därigenom skapa någon typ av möte. Jag tycker att skolan ska vara mer så, att man ser till att göra mer saker tillsammans med andra för att lära känna varandra mer. Sen tror jag också att från skolan sida, här är vi ganska bra på att försöka vara vänliga mot varandra, heja på folk. Man hälsar på lärarna, vi hälsar på dom och dom kan komma och prata med oss upplever jag på ett helt annat sätt än på den andra skolan jag jobbar på. Då skapar det ju förhoppningsvis någon form av gemenskap på ett tydligare sätt. Men det är mycket en fråga om vad det finns för kultur på skolan. Jag tror att man behöver prata mer om sånt. Hur vill vi vara mot varandra och hur ska vi göra för att vi ska bli mer inkluderande och att folk inte ska bli ensamma eller utanför? Det är det informella uppdraget det handlar om, att man ska fostra också. Där kanske vi ibland kan jobba mer.

INTERVJUARE: Det var allting jag ville fråga om. Jag har tagit dina 25 minuter också. Har du något annat du vill lägga till som du tänkt på?

LÄRARE 4: Näe...intressant studie. Nej jag tror att jag sagt det mesta som jag vill ha sagt. Det hade varit skönt med någon typ av ram ibland. Att man visste att så här gör vi om det här sker. Vi har sånt vid andra typer av krissituationer till exempel. Så det hade varit skönt ibland med några riktlinjer eller direktiv. Annars känns det bra ja.

INTERVJUARE: Tusen tack!

9.5 Appendix 5 – Intervjuguide

Denna undersökning handlar om hur arbetet mot högerextremism ser ut i skolan.

Tema 1. Om förebyggande arbete mot högerextremism.

Varför tror du att elever tar till sig en högerextrem världssyn?

Hur skulle du definiera vad din roll är när det kommer till att förebygga högerextremism?

- Upplever du att du har tid och möjlighet att arbeta på det sätt du vill med detta?

Hur skulle du säga att högerextremism kommer till uttryck på den här skolan?

- Finns särskilt utsatta grupper?
- Finns det tydliga grupperingar av högerextrema?

Tycker du att skolan har en bra översikt över högerextrema uttryck här?

Kan du berätta om hur du arbetar förebyggande mot högerextremism?

- Tycker du att det sättet att arbeta på fungerar väl?

Finns det handlingsplaner som ni lärare ska följa?

- Kommunala? Utvecklar ni dessa själva?

Upplever du att det finns ett samordnat arbete mot högerextremism på skolan?

Tema 2. Om att hantera högerextremism och radikaliserings då den visar sig bland elever.

Hur får du reda på om en elev uttrycker högerextrema åsikter?

Vad är skolans handlingsplan i så fall?

- Upplever du att det ger ett bra resultat?

Kan du berätta om något tillfälle då du agerade mot en högerextrem elev?

- Utifrån dessa erfarenheter, hade du agerat likadant idag?

Pratar ni i arbetslaget om hur ni bör bemöta högerextrema uttryck?